

Atatürk Döneminde Kemalist Metinler: A'râfda Bir Kemalizm: Tekin Alp ve Kemalizm (1936)

Yrd.Doç. Dr. Mehmet ÖZDEN*

Özet: Kemalizm Türk cumhuriyetçiliğinin resmi adıdır ve kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün özel rolüne atıfta bulunur. 1930'lar bu özel rolün ideolojik bir metne dönüştürülmesine tanıklık eder. 1931'de toplanan CHP üçüncü kongresinde kemalizm 6 ok diye bilinen bir ilkeler bütünü halinde açıklanır, bir yıl sonra Kadro dergisi kemalizmi ideolojik bir formata kavuşturmak için yayınlanmaya başlar. Bu kurumsal çabaların yanısıra tek tek yazarların da kemalizmi hem açıklamak hem savunmak için kitapları yayınlanır. Bunlardan biri 1936'da basılan *Kemalizm*'dir . Bu aynı zamanda Kemalizm başlıklı ilk kitaptır. Yazarı Tekin Alp'dir. Tekin Alp'in ilk ismi Moiz Kohen'dir. Bir Osmanlı Yahudisi olarak 1883'de Serez'de doğan Moiz Kohen, Selanik'de içlerinde Ziya Gökalp'in de bulunduğu ittihatçı çevre ile arkadaşlık kurmuş ve bu ilişki, hayatının sonuna kadar belirleyici olmuştur. Nitekim Moiz Kohen'in Tekin Alp'e dönüşerek Türkleşmesi de bunun bir göstergesidir. Tekin Alp İkinci Meşrutiyet döneminde (1908-1918) Türkcülüğü entelektüel açıdan desteklemek için faaliyetlerde bulunmuştur. 1923'de Türkiye Cumhuriyetinin ilanıyla başlayan dönemde ise, Tekin Alp kemalisttir. *Kemalizm*'i yayınlamasını da bu kimliğin bir yansıması saymak gerekir. Kemalizm (İstanbul: Cumhuriyet matbaası,1936) bir çok bakımdan önemlidir. İlkin konjonktürel değeri; dönemin havasını yansıtan, kemalizme ilişkin tartışmaları aktaran yönü önemlidir. Milliyetçilik, liberalizm ve laiklik etrafında T.Alp'in yürüttüğü tartışmalar da kemalizmin ideolojik açılımlarını izlemeyi mümkün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemalizm,Türkiye Cumhuriyeti, Moiz Kohen,Tekin Alp, ideoloji, milliyetçilik

*Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Ankara
memetozden@yahoo.com

Serez'den Selanik'e, Moiz Kohen'den Tekin Alp'e, Selanik'den İstanbul'a...

29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında toplanan CHP V. Büyük Kurultayında, parti programı görüşülürken, hâzirûndan Kazım Nami Duru, kemalizmin yeterince bilinmemesinden şikayet eder:

*'Kemalizm nedir? Görüyorum ki birçok yerlerde Kemalizmin ne olduğunu bilenler yoktur. Hatta parti arkadaşlarımız arasında partimizin, Türkün amentüsü sayarak onu okumuş, hazmetmiş ve ona göre hareketi kendisine prensip ittihaz etmiş olanlar azdır. Mateessüf arkadaşlar, bunun üzerine hiç kitap yazılmamıştır. Yalnız bir kitap yazılmıştır. Onu yazan da Tekin Alp isminde bir Musevi vatandaşımızdır.'*¹

Kazım Nami'nin, bir Musevi vatandaşımızın; Tekin Alp'in Kemalizm'i ile aynı yıl (1936) yayınlanan Şeref Aykut'un Kamalizm'ini unuttuğu anlaşılıyor. Diğer yandan kurultayın resmiyeti, onun Tekin Alp'le, evveliyatı Selanik yıllarına kadar uzanan samimiyetini de gizliyor olmalı. Hatta biz Moiz Kohen'in nasıl Tekin Alp olduğunun hikayesini ondan öğrenebiliyoruz:

*'İttihat ve Terakki memleket içinde İslamlığı, Türk milliyetçiliğini, Türk iktisadını kurmağa, kuvvetlendirmeğe gayret ediyordu. Ziya Gökalp Yeni Mecmua'da Türk tarihine, Türk edebiyatına, Türk sanatına arkadaşlarıyla birlikte çalışıyordu. Ankara'da Diyanet işlerinde müşavir iken Tanrı'nın rahmetine kavuşan Halim Sabit'e İslam Mecmuasını çıkarttığı gibi, Selanik'ten kendisine, İttihatçılar için arkadaşlık eden Moiz Kohen'e Tekinalp adını vererek İktisadiyat Cemiyeti'ni kurdurmuş, İktisadiyat Mecmuası'nı neşrettirmişti.'*² (Duru 1957:71)

Gök Alp ve Tekin Alp. Ziya Gökalp'in Türkçe (müstear) isimler koyma furyasında Moiz Kohen'e kendi ikinci adını vermesi, ikili arasındaki münasebetin derecesini tahmini mümkün kılıyor. Tekin Alp de *'Türkçülüğün büyük üstadı ile 1910 senesinden beri ta vefatına kadar yaptığım şahsî sıkı temaslar...'* ifadesiyle 14 yıla uzanan bu samimiyeti teyid ediyor (Alp 1944:217). 1910 yılında 27 yaşını idrak eden Moiz Kohen, 1883 yılında fakir bir Musevi babanın, İshak Kohen'in dokuzuncu ve sonuncu çocuğu olarak Serez'de doğar. Tahsil çağında Osmanlı'nın kozmopolit baş kentlerinden Selanik'e gelir.³ Burada hem Alliance (..Israelite Universelle) hem de Haham okuluna devam eder. Alyans diploması ve bu okulda

edindiği ve daha sonra entelektüel ve ticari uğraşlarında çok faydasını göreceği Fransızca Moiz Efendi Kohen'e ayrıcalık sağlar. Yüksek okulu Selanik ve İstanbul Hukuk mekteplerinde tamamlar (Landau 1996:13-15). 1906'da hem avukat hem de muharrirdi. İlk kalem tecrübelerini 5 sene müddetle muharrirliğini yapacağı (Yeni) Asır'da yayınladı.⁴ Asır, renkli bir Jön Türk olan Fazlı Necip'in idaresindeydi; yazarları arasında Kohen'in ilk Türk dostlarını oluşturacak Mithat Şükrü (Bleda), Ömer Naci, Ali Canip, Aka Gündüz gibi politikacı edipler vardı (Behmoaras 2005:19-22). Asır gazetesi, bir yazar olarak genç Museviye, entelektüel yarırlardan başka Türkleşmesine giden yolda muhit de sağlamış oldu. Osmanlı Musevileri Balkan milliyetçiliğindeki sertlik ve o milliyetçilikteki anti-semitik Hristiyan öz sebebiyle, yenileştirilmiş meşrutiyetçi Osmanlıcılığın yanında yer aldılar. Jön Türkler ve laik Yahudiler 1789'un ilkelerinde de bir ortaklık buldular. Siyonizm, laik Yahudiler için bir başka seçeneği oluşturuyordu. Tekin Alp bu bağlamda 1908'in Osmanlıcılık ideallerini siyonist hedeflere tercih etti. Bu tercihin ilk yansıması, kendilerini kovan ülkenin dili (ladino) yerine Musevi cedlerine kucak açan Türkçenin konuşulmasını cemaatine salık vermedeki ısrarıydı. Bu amaçla Tamim-i Lisân-ı Osmanî Cemiyeti'ni kurdu.⁵ Sair İttihatçıların da rağbet ettiği Mason localarının toplantılarına katıldı ve 1909 Aralık ayında Hamburg'da toplanan 9. Siyonist kongresinde Osmanlıcılığı Fransızca savundu. Mercure de France'da Paul Risal müstearıyla kaleme aldığı uzun makale İstanbul'da Türk Yurdu cemiyetinin *Türklerin Faidesine Çalışır* mottosuyla çıkan Türk Yurdu dergisinde Türkçeye tercüme edilerek yayımlandı.⁶ Moiz Kohen bu esnada Genç Kalemler çevresiyle teşrik-i mesai halindeydi ve Mercure de France'da Türkçülüğü tanıtan bir makale yazması için Ziya Gökalp onu teşvik etmişti. Genç Kalemler zaten bir açıdan İttihat ve Terakki demektir. Dergi 9. sayısından itibaren bu isimle yayınlanmadan önce *Hüsn ve Şiir* ismini taşıyor ve Doktor Nazım'ın yeğenlerince yayınlanıyordu (Alangu 1968:156-157;Yöntem 1962:4). Amatör ve dolayısıyla heveskâr bir akademik kaygının, yeni heyecanlar uyandırma arzusunun eşlik ettiği Genç Kalemler, esasen Osmanlı edebi dilini halk diline yakınlaştırma davasını gütmekte⁷ ve Diyarbakırlı Ziya Gökalp'in Selanik'e gelmesiyle bu halkçı-edebî çizginin yani Yeni Lisan davasının yanısıra, meşrutî-siyasî inkılabı içtimaî açıdan da tahkim etmeyi öngören Yeni Hayat'ın sözcülüğünü de üstlenmektedir. Sıklet merkezini Ali Canip (Yöntem), Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp triosunun oluşturduğu dergide, Nesimi Sarım, M.Nermi, Rasim Haşmet, Akil Koyuncu, Celal Sahir, Ömer Naci gibi isimler de yazı heyetinde yer almaktaydılar (Arai

1994:150-159;Genç Kalemler 1999:III-XVII). Genç Kalemler ile gene Selanik merkezli olan İttihat ve Terakki cemiyeti arasında organik bağlar mevcuttu; yazı işleri müdürü Nesimi Sarım İTC merkez-i umumi kâtibî, yazarlardan Kâzım Nâmi cemiyet henüz 1907'de ilk kurulduğu esnada (Osmanlı Hürriyet Cemiyeti) Heyet-i Âliye üyesi (Tunaya 1989:15) ve teorisyenlerden Ziya Gökalp cemiyetin şark vilayetleri temsilcisi sıfatıyla Merkez-i Umumî azasıydılar.

Esasen İttihat ve Terakki ile Genç Kalemler arasındaki ilişki, bir yer altı cemiyetinin; kılıcın kalem desteği arayışı ile, kalemin siyasî destek beklentisini niteler. Tatar ve Azeri örneğinde ise entelijansiyanın işbirlikçisi Müslüman ticaret burjuvazidir. Tacirlerle milliyetçiler arasında benzer bir ilişki de Filiki Eteria'da somutlaşır. Dahası, İki milliyetçiliğin (Türk ve Yunan), iki cemiyet-i hafiyeye (İttihat ve Terakki-Filiki Eteria) halinde Yahudilerin ağırlıkta olduğu iki liman şehrinde (Selanik ve Odesa) örgütlenmesi de ilginçtir. Kozmopolit mekan ve milliyetçi siyaset arasındaki karmaşık münasebetin gölgesinde Musevi Moiz Kohen'in Genç Kalemler/İttihat ve Terakki ve özellikle aziz üstadım dediği Ziya Gökalp'le irtibata geçtiği, fikri çizgisinin onun tarafından yönlendirildiği aşikârdır. Ancak Moiz Kohen imzasına Genç Kalemler'de tesadüf edilmez. Onun yerine dergi çevresinin Enver Paşa'nın başkanlığında yaptığı toplantılarda Kohen'e Batı felsefesinden önemli kitapların yeni lisana göre çevrilmesi görevi verilir (Alangu 1968: 166). Selanik'in Balkan harbinde Yunanlıların eline geçmesi üzerine teşebbüs akim kalır ve Kohen önce Viyana'ya gider akabinde ailesiyle birlikte İstanbul'a taşınır. Selanik'ten İstanbul'a taşınma genç Moiz'in kaderini Türklerle birleştirme kararlılığının önemli bir yansımasıydı. Osmanlı başkentine yerleştikten sonra Türk Yurdu, İslam Mecmuası, Yeni Mecmua (Galanti 1953:25) gibi Türkçü neşriyatta makaleler yayınladı.⁸ Maarif Nazırı Şükrü Bey, 1912 yılında, Darülfünûn'u ilmen kuvvetlendirmek isteyen Ziya Gökalp'in telkin ve teşvikleriyle Almanya'dan hocalar getirdiğinde, ilm-i mâli müderrisliğine atanan Dr Fleck'in muavinliğini, Almanca bilmesinden dolayı, M.Kohen yürütür (Duru 1957:57; Galanti 1947:135;Toprak 1982:27). Harb yıllarında İktisadiyat Mecmuası onun müdürlüğünde yayınlanır, fikir Ziya Gökalp'den çıkmıştır ve arkasında iktidar partisi İttihat ve Terakki'nin desteği vardır. Mecmua müdürlüğü, Tekin Alp'in gerek yazarlık kariyeri ve gerekse cemiyetle ilişkileri açısından geldiği noktayı da gösterir. İktisadiyat Mecmuası, kurucuları arasında kendinden maada Ahmet Nesimi, Yusuf Kemal (Tengirşek) ve Ziya Gökalp'in de bulunduğu İktisadiyat Cemiyeti'nin nâşir-i efkârıydı. Cemiyet ve dergi, liberalizmi Manchester fabrikatörlerinin ideolojisi ola-

rak yorumladığı için, F.List'in üstadlığını yaptığı Himayecilik mesleğini savunuyordu (Duru 1957:71;Toprak 1982:27). 1914 yılında bu kez 'Ziya Gökalp'in ilham ve teşvikiyle' Türkler Bu Muharebede Ne Kazanabilirler? Büyük Türklük: En Meşhur Türkçülerin Mütaalaatı'nı yayınladı. Eserin Almancası bir yıl sonra Turkismus und Panturkismus başlığıyla çıktığında Fransız gazeteci Rene Pinon kitabı Türk milliyetçilerinin 'kitab-ı mukaddes'i olarak nitelediği gibi, Meşrutî inkılabı daha 10 Temmuz 1908'de Yahudi-mason komplosu olarak gören İngiltere, onu savaş içinde anti-ittihatçı propagandanın bir parçası olarak kullandı (Landau 1996: 26-27,374). Tekin Alp'in Harb-i Umumi esnasında daimi meşguliyeti, İktisadiyat Mecmuası editörlüğü ve Darülfünûn Hukuk fakültesinde müderris muavinliği ve ticaret yapmaktı. Mütareke imzalandıktan sonra kendi ifadesiyle üniversitedeki görevine 'Ali Kemal'in Maarif Vekilliği zamanında İttihatçılık şaibesıyla' (Landau 1996:374) nihayet verildi. Ali Kemal'in maarif vekaletine getirilişi Damat Ferit Paşa'nın ilk sadaretinde olduğuna göre (Akşin 1998:195), azlin 4 Mart-16 Mayıs 1919 arasında gerçekleştiği söylenebilir. Zaten devir İttihatçı aleyhtarlığının had safhaya ulaştığı bir devirdi. Damat Ferid'in ilk kabinesini tesisinden iki gün sonra İstanbul matbuatına yeni bir mecmua; imtiyaz sahipliğini Zekeriya (Sertel) Bey'in üstlendiği Büyük Mecmua katıldı (Sertel 1977:91-92). Zekeriya Sertel Bekirağa Bölüğündeki kısa mevkufiyetini tamamladıktan sonra, Abdullah Cevdet'in Çağaloğlu'ndaki iki katlı apartmanının bir katını kiralamış ve İtilaf işgallerine karşı milliyetçi hissiyatı harekete geçirebilmek için devrin münevverleriyle evinde toplantılar yapmıştı (Sertel 1977:91-92). Evin misafirleri arasında Ö. Seyfettin, Reşat Nuri, Falih Rıfkı, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Ruşen Eşref ve Tekin Alp vardır. Evdeki sohbetlere eşinin yanında iştirak eden Sabiha (Sertel) hanım hemşehrisi Tekin Alp'i merkeze alan bir anektodu bizlere aktarmıştır:

'Aydınlar bir fikir buhranı içindeydiler(..) Yıkılış devrinde meydana gelen çeşitli fikir akımlarını, yıkılışın sebebi sayıyorlardı(..) Bu tartışmalar arasında 'Yeni Osmanlılık' siperine saklananlar oldu. Bunlar azınlıkların 'Reaya' muamelesi gördüklerini, İttihatçı'ların milli bir politika ile azınlıkları ezdiğini, yine Osmanlılık politikasına dönmek gerektiğini iddia ediyorlardı. Bir zamanlar Ziya Gökalp'le beraber Türkçülüğü, milliyetçiliği savunan Tekin Alp bile '1908 devriminin ilk günlerinde, unsurlar arasında bir kardeşlik olduğunu, papazların, hocaların öpüştüğünü, özellikle Rumeli'de çete çarpışmalarının durduğunu' yazıyor, taraf taraf 'İttihadı anasır'

ve azınlıkları birleştirme cemiyetinin kurulduğunu belirtiyor, 'Az zaman sonra esef verici olayların meydana geldiğini söylüyordu. 'Yeni Osmanlılık' politikasına dönmeyi salık veriyordu' (Sertel 1969 :19).

Sertel'in mütareke dönemini 'buhran'la tavsif etmesini P.Safa da paylaşır; bu devire 'düşünce kıtlığı, perakendeliği ve bulanıklığı hakim olmuştur' (Safa 1938:79). Büyük Harbden sonra 'Türkçüler birdenbire iflas eden İttihatçıların kültür kolu oldukları için, merkezi umumiye karşı alev alan milli kin önünde sindiler. Halkın gözünde 'milli mefkûre' tabiri de, Büyük Harbin günlük edebiyatına dahil 'zaferi nihai' lakırdısı gibi Mondros tabutu içinde boylu boyuna yatıyordu' (Safa 1938:75-76).

Peyami Safa'nın İttihatçıların kültür kolu olarak Türkçüler nitelemesine, bilinen ideolojik ve politik geçmişiyle Tekin Alp de dahildir. Harp ve siyaset yorgunu bir İttihatçı –Türkçü olarak temel kusuru Osmanlılıktan Türkçülüğe kaymada bulur. 1908'in hayaletine nostaljik bir saygı 1918'de manidar gözükür. Ancak aradan geçen on yıl içinde 1928'de bambaşka bir dünya ve Türkiye vardır. Nitekim 1928 tarihli kitabının başlığı *Türkleştirme*'dir (Aynı sene Türkiye Cumhuriyeti Türk-Yahudi dostluğunu pekiştirmeyi amaçlayan Avram Galanti'nin *Türkler ve Yahudiler*'i de yayınlanmış bulunuyordu). O esnada Herman Spierer Tütün şirketinin mümessilliğini yapan Tekin Alp *Türkleştirme*'de Türkiye'de yaşayan Musevilerin gönüllü asimilyonunu, Türkleştirilmelerini savundu ve bu amaçla Musa'nın On Emri'nden mülhem bir program (*Evâmir-i Aşere*) ortaya koydu.⁹ Kitabın yayın tarihi enteresandı. Zira 1928 yılı başında Darülfunun Hukuk Fakültesi ve Türk Ocaklarının başlattıkları *Vatandaş Türkçe Konuş* kampanyası Yahudi cemaatini huzursuz etmiş, matbuatta gayri müslimlerin sadakatlerine dair polemikler başlamıştı. Galanti ve Kohen'in kitaplarının birbiri ardına yayınlanması bu tartışmalara cevap niteliğindedir (Bali 2003:131-150). Ancak gene de *Türkleştirme*, zamanlaması bir yana, Tekin Alp'in genel fikri çizgisiyle uyumlu görüşleri içermekteydi. Kitap siyaset ve basından değişik tepkiler aldı ve son karede gözükken onun ne İsa'yı ne de Musa'yı memnun edemediğidir (Bali 2003:149-156). Esasen bu arada kalma duygusu ya da çift kimlik arasına sıkışma Moiz Kohen/Tekin Alp'e ömrü boyunca hep refakat edecektir. Türkleştirme istikametindeki ısrarlı tavrının bir diğer göstergesi gene aynı yıl, 10 Mart 1928'de aynı gayeyle *Türk Hars Birliği*'nin kurucuları arasında yer alması ve isminin bu vesile ile tekrar güncelleşmesidir. 1934'de başka bir teşekkülün; *Türk Kültür Cemiyeti*'nin üç Musevi kurucusundan birisi de oydu. 1936'da *Kemalizm*'i tamamladı ve Sela-

nik'den tanıdığı Yunus Nâdi'nin sahibi olduğu Cumhuriyet gazetesi matbaasında bastırıldı.¹⁰

Tekin Alp'in Kemalizm'i

Tekin Alp'in *Kemalizm'i* V+347+X sayfadır. Sayfa adedine dahil olmayan 10 adet fotoğrafa (Köprülü'nün Önsöz'ünden önce birbirini izleyen ilk iki fotoğraf *Kamâl Atatürk ve İsmet İnönü*'nündür) yer verilmiştir. Kitap *Kemalizmin Doğuşu, Kemalizm Yolu, Kemalizm Doktrini ve İdeolojisi* başlıklı üç ana kısımdan ibarettir. Bu başlıklar altında 30 alt bölüm mevcuttur. Kemalizmin Doğuşu başlıklı birinci kısım, Milli Mücadelenin başlangıcından Lozan muahedesine kadarki sürede yoğunlaşmaktadır. Kemalizm Yolu ve Kemalizm Doktrini ve İdeolojisi kısımları, münhasıran Kemalist fikriyatın analiziyle ilgili gibi gözükse de kitabın tamamında inkılabın kronolojisi gözetilmiştir. Dahası Tekin Alp, milli mücadele sonrasını, asıl büyük savaşın; manevi istiklal harbinin verildiği bir dönem olarak görmektedir.

Esere E.Herriot *Mukaddime*, Fuat Köprülü ise *Ön Söz* yazmışlardır. Herriot 'a göre kitap 'hissiyat harareti ile bilgi sekinetinin uzlaşabildiğini ispat ediyordu.' Mustafa Kemal Atatürk ise 'bu eski erkan-ı harp zabiti, bu Veston'lu general, bize, Kant mektebinden bir filozof gibi görünüyor' ifadeleriyle kitabı övgüye değer bulmaktadır. Atatürk ayrıca 'köşkünün salonlarında ve bahçelerinde, eski hakîmlerin tilmizleriyle musahebe etmesi gibi, memurlarile müzakere ediyor ve bu suretle vücuda getirdiği bir nevi siyasi ve sosyal bilgiler mektebinde, umumun tasvibile, devlet akidesi ve idari nizamlar kuruluyor. Şefin canlı sözleri, kupkuru nizamattan daha öğretici kudreti haizdir' (Alp 1936: III-IV) gibi cümlelere konu olmuştur. Tekin Alp'e *eski arkadaşım* diyen Fuat Köprülü'nün bir buçuk sayfalık önsözüne de gerek kitab gerekse Atatürk hakkında sitâyîşkâr ifadeler hâkimdir. 'ATATÜRK, hâdiselerin yarattığı bir şef değil, hâdiseleri yaratan bir baştır' (Alp 1936:3).

Tekin Alp'in *Kemalizm'i* kaleme alırken nasıl bir halet –i ruhiyeye sahip olduğunun ve ne tür bir problematik etrafında onu kurguladığının cevabı kitapta yer alır. Buradaki muradı da Batılılara Türkiye'nin nasıl Batılılaşarak medenileştiğini anlatmaktır:

'Kemalizmin eserleri hakkında konferans verirken Avrupa hükümet merkezlerinden birinde, diplomatik mümessilimizle aramda geçen bir muhavereyi şurada gayrı ihtiyari hatırladım. Bu konferans esnasında, bir istiare yapmış ve Türk mil-

letin şarklıktan garblılığa, İstanbul'da Asya kıyısından Avrupa kıyısına geçildiği kadar kolaylıkla geçtiğini ve uzun asırlardan beri kökleşen Şark zihniyeti yerine, çok kısa zaman zarfında Garb zihniyetini ikame ettiğini söylemişim”.

İnce zekâlı ve münevver bir zat olan diplomatımız, ecnebinin bu gibi sözleri şüphe ve tereddütle karşılamalarından korktuğunu bana söylemekten kendini menedemedi. Filhalka bir milletin, çok kısa bir zaman zarfında Gentizon'un tabiriyle 'derisini değiştirdiğini iddia etmek, mucizeden bahsetmek demek olur; bu asırda ise mucizeye inanan yoktur. Fakat bilmeyenler inanmayacaklar diye, bedaheti inkar mı edelim? Mevcud vakıaları ve hakikatleri gizleyelim mi?' (Alp 1936:14)

Bu alıntının ilk akla getirdiği, yazarın hissiyatının *ince zeka ve münevverlik* tarafından şüpheli karşılandığıdır. Tekin Alp'i bu şüphe durdurmaz. Türk inkılabını batılılara anlatmayı sürdürür; zira bu yazarın asli gayelerindedir. Nitekim Kemalizm Türkçesinin çıkmasından hemen sonra Fransızca yayınlanır, yazar Avrupa başkentlerinde konferanslar verir. *Kemalizm*'de çoğu fransız birçok ecnebiden iktibaslara yer verir. Edouard Herriot *Kemalizm*'e bir *Mukaddime* yazar, daha kitabın başında kendi yazdığı ÖNSÖZ'de bile *Rene Pinon, Herriot, General Sherill ve Claude Farrere*'e atıflarda bulunur ve izleyen sayfalarda Kont Keyserling, Marcel Sauvage, Fortunat Strowski, Edwin M.Gay vd. isimler takdim edilir. Tekin Alp'in bir metin inşa ederken bu tür bir kurguya yönelmekle ilkin kendi kişisel öyküsünün Avrupa'ya açık yönleri ifşa edilir. Çünkü o Türkçe ve Ladinoca'dan başka değişik düzeylerde Almanca, İngilizce, Fransızca, Yunanca ve İtalyanca biliyordu ve muhtemelen Avrupa Musevi cemaatlerinin de içinde yer aldığı ilişkiler ağına sahipti. Daha ideolojik bir yorum, onun bu usulle Türkiye'nin batıcılığının Batılılarca tasdikine ve Kemalizm'in medeni değerinin o medeniyetin öz sahiplerince vurgulanmasına (ve dolayısıyla meşruiyetine) hizmet etmeyi tasarladığını öne çıkaracaktır. Kemalizm'e yönelik potansiyel bir muhalefeti bekleyen şey, böylelikle Pinon, Sherill (ve bir zamanlar bu ihtiyaca kamil anlamda cevap veren Maurice Duverger'e) itirazla sınırlı kalmaz; Avrupa dışı, medeniyet dışı bir etikete maruz bırakılmaktır.

Diğer yandan metnin bir diğer özelliği, Atatürk başta olmak üzere inkılap önderlerinden mebzul miktarda alıntıya yer verilmesidir. Yazar bu meşrulaştırma usulüyle, kendi analizinin, inkılap şefleri ve partinin (CHP)

ortodoksisi dahilinde kaldığını ispat gayretindedir. Zaten 1930 lar, Kadro dergisi ve Türk Ocakları örneğinde resmiyet dışı kemalizmlerin sınırlarını göstermiş bulunuyordu.¹¹ Gerçi Tekin Alp, bir önceki dönemde de iktidarın (geniş çemberi) içinde yer almıştı ve şimdi de Cumhuriyetin yönetici olmayan seçkinlerinin bir mensubuydu. Zaten her iki siyasal dönemin, içlerinde eski arkadaşlarının bulunduğu, benzer iktidar eliti tarafından belirleniyor olması ve Türkçülüğün geçiş sürecinde bir bağlantı söylemi oluşturması T.Alp'in Kemalizm'e intibakını kolaylaştırmıştı. O, eski zamandan yeni zamana geçişte büyük teorik sıkıntılar yaşamadı, Gökalp'e saygısını sürdürmekle beraber, onun İslamlaşmak gibi zamana uymayan formüllerinden kurtulmayı bildi. Bu yüzden Tekin Alp'in Kemalizm açısından önemi, salt eski Türkçülükle yeni ideolojiyi telif etmesi değildir. Tekin Alp için yeni Türkiye'nin medeniyetçi (garpçı) içeriği çok daha önemlidir. Türk inkılabını sadece Türklerin kayıp ruhunu canlandırdığı için değil, Türkleri garb medeniyetiyle buluşturduğu için tebrike şayan bulur. Türk inkılabının bu yönü devrin diğer kalemlerinin de selamladığı bir yöndür. Halbuki Tekin Alp'i önemli kılan sadece ortak hissiyatın tercümanı olması değil, Türk inkılabının batısı ile öteki (gerçek) Batı arasında, demokratik değerlerin ve kapitalizmin batısı arasında çelişkilerin farkına varan bir bilinci temsil etmesidir.

Şark'dan Garb'a, Havas'dan Halk'a, Medeniyet'ten Kültür'e Kemalizm

Tekin Alp'in Kemalizm'inde, daha önce belirtildiği gibi, üst metin garbçılıktır, Türkçülük ona eklenmiş tali söylemdir. Dolayısıyla Tekin Alp'in Kemalizm'de gördüğü büyük resim, şarklılıktan garblılışarak kurtulma çabasıdır, medeniyet değiştirmektir. Zaten, Medeniyet Türklerin devletlerarası ilişkilerden türeyen Avrupa imgesinde bir dönüşüme işaret eder. Avrupa artık Fransa, İngiltere ve Nemçe (Avusturya) devletlerinin üstünde, salt diplomasi ve güç ilişkilerine indirgenemeyecek bir bütünlüğün adıdır. Medeniyete tekabül eden Avrupa tahayyülü, Osmanlı münevverinin ürünüdür, daha sivil ve kültürel özellikleri de Avrupa'ya mal etmektedir. *Medeniyet*, neticede Osmanlıların Avrupa'ya yönelik geleneksel idraklerini genişleten ve o genişliği yansıtan total bir kavramı ifade etmiştir. Medeniyet, keza, pozitif içeriği ile bir iç bilinç simetrisi yaratmış ve Osmanlıların kendi misyonlarını Şark-İslam medeniyetinin içinden dillendirmelerine imkan vermiştir. İki medeniyetin ilişki tarzı artık Osmanlı münevverinin asli gündemini oluşturacaktır. Şehir ve ev düzeni, gelenek-

sel söylemin entelektüelleşmesi, dinin toplumsal mevkii, Türkiye'nin gurur ve kompleks tarihi bu tartışmadan bağımsız olmamıştır.

Dolayısıyla Tekin Alp'i (ve Kemalizm'i) bu geleneğin takipçisi kabul etmekte bir beis yoktur. Benzer bir fikir teatisini Rusya'da slavcılarla Rus baticıları arasında izlemek mümkündür; ancak orada kimlik tartışması dışında Çernişevski, Herzen ve Plehanov gibi isimler kapitalizm, köylülük gibi sosyal meseleye ilişkin ayrı bir kavramsal hat oluşturmuşlardır. Türkiye'de bu tür bir yarı akademik yarı ideolojik çizgiye, *Teşebbüs Şahsî ve Adem-i Merkeziyet* grubunda, 1950 sonrası sağ hükümetlerin kalkınmacı pragmatizminde ve 60'ların sosyalist dokümanlarında rastlanır. Batı burada bir şekilde kapitalizme tekabül eder. Kemalizm içinse sosyal mesele, yani toprak, köylü ve sanayi meselesi özerk değil medeniyet meselesine tâbi cüzlerdir; medeniyet meselesinden bağımsız çözümleri yoktur. Bu açıdan Kemalizm'in Türkiye'nin Avrupa ile olan ilişkiler manzumesini Medeniyet (büyük harfli) kavramı üzerinden okumak suretiyle, Tanzimat dönemiyle bir devamlılığı sürdürdüğü ve paylaştığı söylenebilir. Ancak gerek Tanzimatçıların ve gerekse onların siyasi tenkitçileri olan Yeni Osmanlıların yazılarında, Osmanlı algısında Batı'nın genişlik kazanmasına ilişkin tedirginliklerin yanı sıra, Osmanlı ethosuna ait alanın Batı'dan iktibaslarla zenginleşeceğine dair rahatlıklar da vardır. Bu rahatlığın Tanzimat kamusundaki karşılığı düalizmdir. Zaten Osmanlı *Medeniyet* tarihi, maddi, ekonomik tarihin yani kapitalizmin değil belirli bir siyaset tarzını da yönlendiren kültürel sosyolojinin içinden şekillenir. Tanzimat ve Yeni Osmanlılar arasındaki karmaşık ilişkiler onların Konak/kalem /tekke vs. etrafında toplumsallaşmalarının temin ettiği ortak yaşantılar tarafından törpülenmekte ve düalizm otantiklik kazanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti uzun dönemli bir perspektiften bakıldığında Tanzimat'ın ürünüdür. Ancak Cumhuriyeti kuran kadronun sosyolojik yakınlığı kuşak itibarıyla Yeni Osmanlılara değil İttihatçılığadır. Kalemîye'nin istikrarsız iktidarına karşılık, İkinci Meşrutiyet ve özellikle, Cumhuriyet, seyfiyenin doğrudan siyasal üstünlüğünü temsil eder. İttihat ve Terakki/Halk Fırkası bu süreçte Tanzimat'ın halkçı, küçük burjuva yüzüdür.¹² İttihatçılar yeni bir memur kamusu; yani (yatılı) mektep/kulüp/kışla civarında teşekkül eden bir toplumsallaşma içinde kimlik kazanmışlardır. Saray ve konak açısından bu eksik ve erken bir Osmanlılık'dır. Diplomatanın Osmanlılaştırdığı genç tahsilli memurların bu Osmanlılığında, (eski) kültürle politik faaliyetin irtibatı kesilmiş, daha doğrusu siyaset ulvileşerek kendinin merkezde olduğu yeni bir değer ve davranış hiyerarşisi oluş-

turmuştur. Kanuni Esasi fetişizminden yani anayasal romantizmden komitacılığa uzanan eylem yelpazesi, İttihatçılığın her meseleyi politik meseleyle bağlantılı gördüğüne işaret eder. İttihatçılığı tanımlayan bu erken ve aşırı politizasyon, yurtseverliği grup kimliğinin bir parçası haline getirmiştir. Osmanlı memuriyet tarihi ve kültürü açısından bu, yeni bir aşamadır ve sadakatin soyut ilkelere kaydığına işaret eder. Yurtseverliğin politikleşmesi ve dahası sarayın dışında kendine yeni mecralar bulması İttihatçılığın Makedonya'nın siyasal ortamı tarafından tahrik edilmesi ile ilişkilidir. Çünkü Makedonya emperyalizm ve milliyetçilik çağında imparatorluğun zayıf halkasıydı. Başka bir ifadeyle Batı ve Doğu, Osmanlıcılık ve milliyetçilik, zenginlik ve fakirlik, istibdat ve hürriyet Selanik'te sahne almaktadır. Bu ortam içinde Yeni Memuriyetin temsil ettiği yurtseverlik bilinci, görev bilincindeki değişimin yansımalarından biriydi. Görevin Osmanlı patrimonyalizmi içindeki ideal tanımını, amir-memur arasındaki hiyerarşinin korunmasıydı. Yurtseverlik, hiyerarşiyi aşma çabasındaki Jön Türklere meşruiyet sağladı. Eski hiyerarşiye ilişkin unvan ve kültür, istibdadın, mabeyn oligarşisinin, jurnalciliğin, idare-i maslahatçılığın göstergesi olarak reddedildi. Esasen entelektüel islamcılığın islamcı Abdülhamid'in değil İttihat ve Terakki'nin içinde kendini mevzilendirmesi sarayın etki alanının ne kadar daraldığının işaretiydi. Ancak Osmanlı hürriyetçiliğinin reel tarihi ironik bir seyir izledi; 1908'in devrim günlerindeki Osmanlı milliyetçiliği yerini nasıl Türk milliyetçiliğine bırakmak zorunda kaldıysa Jön Türk hürriyetçiliği de kendini Merkez-i Umumi sultasına terk ederken buldu. İttihat ve Terakki iktidarı, özellikle 1913'den sonra Türk modern devletinin evriminde yeni bir aşamayı gerçekleştirdi ve onların otoritesiz bir saray özlemi Cumhuriyet döneminde saraysız bir otoriteye giden yolu hazırladı. Neticede militanlaşan dinamik imparatorluk memurları saray dışında kendi güzergahlarını oluşturdular.

İttihatçı teorisyenler kendi güzergahlarını siyasileştirirken Osmanlılığın kimi unsurlarını da ideolojik bir yorumlamadan geçirdiler. Her şeyden önce teori veya ideoloji, Osmanlılığın kendini ifade etme biçimlerinde merkezi bir yeri olan edebi söylemin yerini ideolojiye bırakması demektir. Diğer yandan, ideoloji hayatın otantikliğine karşı soyutun/kavramın hayatı kontrolünü içerir ve ideologların, sadece toplum yaşantısının içinden değil ve ayrıca üstünden bakmasını gerektirir. Bu çerçevede ideolojik bakış, mevcut yaşantının doğal karşıladığı hallerde bir fevkaladelik görür. Osmanlı musikisine dair tartışmalar bu konuda bir örnek sağlayabilir. Mevcut yaşantıda musiki/makam/bestekar tercihi kişinin öznelliğine paralel olarak beğeniye mazhar olur. Ancak o musikin halktan kopmuş

yapay bir elitin sahte zevklerini yansıttığını söylemek, ancak ideolojik bir zaviyeye sahip olmakla mümkündür. Keza Mehmet Emin Yurdakul'u Nedim'den daha değerli bulmak için önceliği poetika yerine siyasi mesaja vermek gerekir. Jön Türkler ve Cumhuriyetçiler bu tür bir ideolojiye sahiptiler. Ancak başlangıçta Jön Türk jargonu Hamîdî yönetim modelinin imparatorluğun bekasına tehdit oluşturduğu temasına yönelmişti. Bu tema yani istibdat eleştirisi, liyakata yönelik aydınlanmış seçkinlere prim vermeyen bitişik eleştiriye eşlik etmişti. Bütün bu eleştiriler siyasal eleştirilerdi ve devletin sultandan daha önemli olduğu görüşünü içeriyordu. Muhtemelen Genç Kalemlerle birlikte siyasi inkılabı kemale erdirecek bir içtimai inkılap fikri işlenmeye başladı. Buna göre devletin zayıflığı sadece Kanunu Esasi eksikliğinden değil toplumun zayıflığından kaynaklanmaktaydı. Bu zayıflık Osmanlı düzeninin sistemik zaafıydı. Osmanlılık Türklük bilincini ihmal edegelmiş bir yanlış bilinçlilik numunesiydi. Saray, güzideler, özellikle Osmanlı uleması, Türk'e tekabül eden halka karşı dilden musiki zevkine kadar araya mesafe koymakla milli bilinci geciktirmişlerdi. Neticede Halk ve Hars, Türkçü söylemin pozitif unsurları haline getirildi. Yeni Hayat, Yeni Lisan, Genç Kalemler muharrirlerinin yeni bir şey yaptıklarının farkında olduklarını gösterir. Dergilerin isimleri bile, Türk Yurdu, Türk Sözü, Halka Doğru, manidardı. Ömer Seyfettin Türk Sözü'nde ilk putları kırma işlemini başlatır. 'Türkçe'ye karşı Enderunca' başlıklı yazısında Fuzuli, Baki, Şeyh Galip, Abdülhak Hamid vd. eleştirilir.¹³ Ziya Gökalp'in sosyolojisi daha sonra Türk inkılabının kullanmaktan memnuniyet duyacağı ayrımları -saray-halk, Osmanlı-Türk, fıkıh-tasavvuf- ideolojik bir formata döker. Ziya Gökalp bu yüzden salt Durkheim'in değil, Diyarbakır'ın, loncanın, Beyazıt-ı Bistami ve Şaki İbrahim'in de sözcüsüdür. Halkın keşfi Türk'ün keşfinden bağımsız değildi ve Rus Narodniklerinden farklı olarak onlar sosyalist değil milliyetçiydiler. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın *halk*'ının arkasında bu tarih vardır. Halk'ın araştırılması Halkevleri'nde olduğu gibi güzidelerin halka, orijine gitmelerine kurumsal imkan sağladı; halkçılığın milliyetçi yüzü müslüman girişimcileri destekledi. Ancak halkçılığın bir iktidar modeli olarak siyasi sınırları vardı. Bu sınırlar ilkin halk'ın farazi bir gerçeklik, bir tasavvur olarak algılanmasıydı. Halk bir güç olmadığı için siyasi bir güç de değildi. Esasen Kemalist sosyoloji Kemalist ideolojinin söylemsel halkçılığını tahdit ve tehdit eder özellikteydi. Kemalistler devlet memurları olarak Osmanlı yönetim kültürünün mirasçılarıydılar. Ayrıca pozitivism Kemalistlerin kendilerini bir öncü sınıf olarak konumlandırmalarını kolaylaştırdığı gibi kemalizmi kolonyal bir söyleme de dönüştürmüş oldu. Dolayısıyla reel Kemalist

tarihte kültürün kullanıldığına dair güçlü bir imaya rastlanılması şaşırtıcı değildi. Bu ima kültürün iki farklı kullanımıyla mümkün olabilirdi; ilkinde saray yapaylığına karşı otantikliğin sahibi olarak halk, diğeri cumhuriyetçi kültürün aktarılması işlemine muhatap olacak halk. İkinci durumda, yurttaşlık kültürel olgunluktan sonra kazanılacak politik bir sıfattı. Kemalistler halkın mürebileri olarak, kültürel olgunluk dönemine, halkla devlet arasına partiyi, kadroları koydular. Tekin Alp Türk inkılabının somut gerçekliğiyle o inkılabın demokratik idealleri arasındaki mesafeyi gören biriydi. Ona göre 'Millet vasıtasıyla ve millet için' sözüne 'kadrolardan dolaşarak' ilavesini yapmak gerekmektedir(Alp 1936:74). Devletle millet arasında bir rabıtaya ihtiyaç vardı; o da partiydi(Alp 1936:264). Türkiye bu açıdan Avrupa'dan farklıydı:

'..Diğer demokratik memleketlerin hepsinde, milleti idare eden seçkin zümre, bizzarur müntehibler kitlesinin tesiri altında bulunduğu halde, Türkiye'de idare eden zümre müntehibler kitlesini kendi tesiri altında tutmaktadır. Kemalist Türkiye'de zimamdarlar, bir harb meydanındaki ordu kadrolarını andırırlar. Bu kadrolar filan veya falan alayın, yahud taburun keyfine, yahud menfaatine göre tanzim edilmek zorunda kaldığı takdirde vaziyet ne olur?' (Alp 1936:222)

Tekin Alp herhalde 'harb meydanı' metaforunu bilinçli kullanmaktadır. Zira ancak öyle denildiği takdirde partiye öncü rolü verilebilir ve Avrupa Türkiye farkı meşrulaştırılabilirdi. Yazar CHP'nin ilkelerinin 1924 Anayasasına idhaline de taraftardır. Bu ilkelerin bu şekilde istikrar kazanması, devlet korumasına alınması ayrıca gereklidir. T.Alp aksi durumda oluşacak muhtemel tehlikelere karşı halkı uyarır: 'Bir milletin, müesseselerini tanzim, kanunlarını devletçi prensiplere göre takrir ettikten sonra, ferdi ve liberal tecrübelerine sahne oluşunu tasavvur ediniz. Yine bir memleket tasavvur ediniz ki, teokrasi hareketlerinden temizlendikten ve tamamen laik esaslar üzerine tanzim edildikten sonra yeniden şeriat tecrübelerinin bazicesi olsun!' (Alp 1936:194)

Tekrar sahne almasından korkulan şeriat teması Türk inkılabının laikliğine atıfta bulunur ve müslüman toplum-laik devlet arasındaki mesafenin toplumun laik ideallere kadrolar vasıtasıyla yakınlaştırılmasını mazur gösterir. Laikliğin yeni bürokratik elitin siyasal dilinde bir farklılık söylemine dönüşmesi ise, toplum ile devlet arasındaki kültürel mesafeden müşteki olan halkçuların geldiği nokta açısından oldukça ilginçtir. Laikliğin cumhuriyetçi pratikte kültürel seferberliğe ilham veren kapsamlı bir

ilkeye dönüşmesi medeniyet –kültür ayrımı macerasından da izlenebilir. Ayrım Ziya Gökalp'in eseridir ve onun *muhafazakar* endişelerini yansıtır. Milli olan hars beynelmil olan medeniyettir ancak medeniyet harsa bağımlıdır ve görevi harsı zenginleştirmekle sınırlıdır. Aşağıdaki satırlarda Gökalp bu sınırları İbn Haldun'u hatırlatacak şekilde çizer: '*Hars ile medeniyetin bir münasebeti şudur: Harsı kuvvetli fakat medeniyeti zayıf bir milletle harsı bozulmuş ,fakat medeniyeti yüksek olan diğer bir millet siyasi mücadeleye girince harsı kuvvetli olan millet daima galip gelmiştir*' (Alp 1944:196).

Gökalp saray ve etrafındaki güzidelerin zaten ihmaline uğramış harsın (halk kültürünün) bu kez Garb medeniyetinin gerisindeki kültürle yeni bir saldırıya uğramasına ve sahipliğini kaybetmesine itiraz ediyordu. Diğer yandan salt medeniyete vurgu yapan polemikler (Medeniyet gülü ve dikeniyetle bir bütündü) Garbçılarının özelliği idi ve Balkan yenilgisinden sonra radikalleşen bu grup hars-medeniyet ayrımı gibi formüllere, Osmanlıların kendilerini kandırma usullerinin bir yenisi olarak, sıcak bakmıyorlardı. Zamanın kanaatler üzerindeki etkisine bir diğer örnek Ziya Gökalp'in arkadaşlarından A. Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu Birinci Dünya savaşındaki Osmanlı yenilgisinden sonra İtilaf devletlerince işgal edilen İstanbul'da tutuklanıp Malta'ya sürgün edilmişti. Orada Üç Medeniyet'i kaleme aldı ve şimdi geçerli olanın sadece Garb Medeniyeti olduğunda ısrar etti. Medeniyetçilikle temayüz eden Türk garpçılığında gerçekçilik o garpçılığı besleyen güçlü bir eğilimdi. Gerçekçilik, Garb medeniyetinin üstünlüğünün, şarklı teselli edebiyatına sığınmaksızın, kabul edilmesini şart koşuyordu. Muhtemelen M.Kemal için de son büyük yenilgiden çıkarılacak derslerden biri hars-medeniyet üzerinden politika yapmak değildi. Nitekim ona göre, medeniyet ile hars arasında farklılık değil aynılık ilişkisi vardır (İnan 1991:43-45). Bu durumda, Osmanlı medeniyeti (?) Osmanlı kültürüyle, Garb medeniyeti Batı kültürüyle özdeşleşmekte ve aynı muhtevanın ürünüdürler. Garb medeniyeti üstün medeniyet ise, bu aynı zamanda Batı kültürünün de üstün kültür olduğu anlamına gelmektedir. Türk inkılabının muasır medeniyet ideali bu durumda kültürcü bir içerikle donanmaktadır. Bu kültürcülüğün Osmanlıya dönük yönü negatiftir; Garb kültüründen pozitif imkanlar sağlanması için tasfiye edilmelidir. Nurullah Ataç eski kültürün iç kale'sine vakıf biri olarak *Devrim* başlıklı yazısında gerçekçilikten yana tavır alır :

"Eski şiirimizi, divan şiirini, bilirsiniz, çok severim. Bir yandan da kızarım ona, onu sevdiğim için kendime kızarım.

Kapatmalıyız artık o edebiyatı, büsbütün bırakmalıyız, unutmalıyız, öğretmemeliyiz çocuklarımıza. Onu sevdikçe, Fuzuli, Baki, Naili gibi şairleri okuyup bir tat duydukça, çocuklarımıza da belleteceğiz, sevdireceğiz diye uğraştıkça Doğulu olmaktan silkinemeyeceğiz, kurtulamayacağız, Batı acununa gerçekten karışamayacağız'(Ataç 1968:179).¹⁴

1930'ların kemalist figürlerinden Tekin Alp için de inkılabın hamlesi 'garb kültürü' (Alp 1936:181)ne doğrudur. Atatürk'ün büyük gayreti milletine 'garb kültürü'(Alp 1936:101)nü benimsetmektir.

Türk inkılabının kültürcü modernliğinin stratejik yönü, yeni rejimin farklılığını modernlik üzerinden sahneye koymaktaki kararlıdır. Modernlik 1923'de başlamaz, Tanzimat modernliği o tarihte bir birikimi temsil etmektedir. İmparatorluk gibi renklidir, resmi bir başlangıcı olmakla birlikte sivil-yerli dinamiklerle etkileşime girmiştir ve dolayısıyla açık uçlu bir yönü vardır. Şark ve garb bir aradadır. Falih Rıfkı Atatürk'ün bu birliktelikden müşteki olduğunu bildiriyor: *'Mustafa Kemal Deniz kızı masalina inanmıyordu. Ya balık ya insan vardır. Mustafa Kemal geri bir memlekette medeniyet meselesi halledilmedikçe hiçbir meselenin halledilmeyeceğini biliyordu. Şarklı-garpliya inanmıyordu. Ya şark, ya garp vardır'*(Atay 1969 :435).

T.Alp de şarklı-garbli'ya inanmaz, bu bağlamda yeni Türk ruhu İstanbul'un kokuşmuş havasından uzakta Ankara'da gelişecektir:

'..Türk devletinin merkezi,13 Eylül 1923'te ilan edilen bir kanunla, Büyük Hitit imparatorluğu başta olmak üzere, binlerce yıl birçok Türk imparatorluklarına sırasile merkez vazifesini görmüş olan Orta Anadolu yaylasına yerleşti. Yeni Türk ruhu, ancak eski Bizans payitahtının mütefessih muhitinden, ucu şu veya bu suretle, doğrudan doğruya, yahud bilvasıta Sultan ve Halife saraylarına, yıkılan İmparatorluğun eski ricalinin konaklarına ulaşan çeşid çeşid dallar budaklarla dolu muhitten uzak olarak inkişaf edebilirdi. (..) Kemalizm'in idealist ruhu, Boğaziçi'nin teshir edici sahillerinde karşılaşan kozmopolit ve beynelislam cereyanlarla sık sık çarpışmış olacaktı'(Alp 1936:95-96).

Yazarın resmettiği İstanbul, Bizans'dır, sultanın sarayıdır, rical konaklarıdır, kozmopolittir, hulasa kötülöklere tekabül eder. Bu kötölük özellikle yeni Türk ruhu açısından ve Orta Anadolu yaylası'ndan bakıldığında

barizleşen bir farktır. Bu tema, her bir kültürün sadece o kültüre özgü mekanlarda kendini gerçekleştirebileceği fikri, romantik bir temadır. Bu temanın devamında romantizm her biri farklı ontolojilere sahip kültürler arasında bir alışverişi hem anlamsız ve hem de yararsız görür. Bu açıdan Türk inkılabında romantizmin sınırlı bir yeri vardır ve bu yüzden garbçılık yani garb kültüründen iktibas yapmak fikri romantizmle açıklanamaz. Zira Türk inkılabı soylu vahşiyi, yani halkdan biri olarak Türk'ü, öne çıkartmakla yetinmez; onun ideal tipi sadece Türk değil Asrî Türk'dür.¹⁵

Tekrarlamak gerekirse kemalist terminolojide Türk kadar önemli ve pozitif bir diğer kavram medeniyet'tir. Medeniyet pozitif bir kültürle desteklenmedikçe medeniyet sıfatını kazanamayacaktır. Osmanlı kültüründe anti-medeni unsurların ciddi bir ağırlığı vardır. Bu unsurlar Marx'ın tarihin insanların üzerinde yük oluşturması dediği şeye tekabül eden fikir ve zihin özgürlüğünün önündeki engellerdir. Bu engeller ilkin Türk kimliğini engellemiş ve muasır medeniyetin Türkler tarafından gerçekçi algılanış imkanlarını köreltmiş ve bulanıklaştırmıştır. Laiklik Türk kimliğinin üzerindeki islami örtünün, Arap -Fars etkisinin kaldırılmasını sağlayacak milli bir siyasettir. Kemalizm müellifinin Soyadı kanunu vesilesiyle yazdıkları laik milliyetçilik açısından oldukça verimlidir:

'Artık 1935'teyiz. On iki senelik bir müddet zarfında, yeni Türk, kendine yeni bir ruh, yeni bir ahlak, yeni bir tarih, hatta, Allah'ı artık Tanrı diye andığı için, diyebilirim ki yeni bir Allah yaratmıştır. Türk'ün şimdi kafası başka, serpuşu başka, alfabesi başkadır. Onun şimdi, başka bir devleti, başka bir ekonomisi ve nihayet, başka bir dili vardır. Fakat, başka bir şey daha vardır ki görünürde ehemmiyetsiz olmakla beraber, bu istihalelerle yakışık almıyordu. Yeni Türk, hala teokrat olduğu zamana aid şarklı ve maziye râci ismi taşıyordu. Bu ismi Arabların Acemlerin ve bütün öteki din kardeşlerinin taşıdığı isimlerin aynı idi. Yeni kafası, yeni kültürü, yeni ruhu, binlerce senelik milli tarihe doğru ilerleyerek ırk ve kan kardeşlerine ulaşıyor, halbuki ismi, onu, binlerce senelik milli tarihine ve garb medeniyetine erişmek için kültür bakımından kendilerinden ayrıldığı müslüman milletler ailesine karıştırıyordu'(Alp 1936: 171).

Laik milliyetçiliğe güçlü vurgu T.Alp'in Kemalizm'inde asli önemdedir ve İslamın toplum kültüründeki eski egemen konumunu hedef alır. Şeriat ona göre 'çöl hayatından mülhem kanunlardır' (Alp 1936:99) ; aynı ka-

nunlar ve aynı muzır zihniyet Türk milletini kafeslerin ardına, Garb kültüründen uzağa itmiştir (Alp 1936:94). Yazar laiklik bahsine tahsis ettiği 11. Bölüme 'Kahrolsun Şeriat Hükümeti' başlığını atmıştır.¹⁶ Aşağıdaki satırda T.Alp milliyetçiliği ümmet çağını takip eden asrın gerçekliği olarak takdim eder: 'Kamâl Atatürk islamiyet rabitasının artık öldüğünü, Türk milleti için, milli şuurun uyanmasından başka kurtuluş yolu olmadığını çok iyi biliyordu' (Alp 1936:97).

Laikliğin milliyetçi yönünün yanı sıra medeni yönü de önem arz etmiştir. Her iki yön Türk inkılabının medeniyetçi tasarımı salt siyasi değil kültürel alanı kuşatan kültürcü bir siyasete dönüşmüş ve laiklik bu siyasetin temel referansı olarak alan genişletmiştir. Başka bir ifadeyle Türkiye Cumhuriyetin erken döneminde laik politikalar sadece devleti değil toplum, sokak ve sembolleri hedef almıştır. Tekin Alp için manevi İstiklal harbinin niçin gerekli olduğu sokak manzaralarından anlaşılabilir:

'Sokaklarda dolaşır duran şu milyonlarca kırmızı külahın, şu köhne fesin karşısında nasıl göz yumulabilirdi? Bu feslerin sembolik bir manası yok muydu? Bu fesler kendilerine acı birer serpuş vazifesi gördükleri başların, garblı insanların başlarına benzemediğini anlatmıyorlar mı idi? Bütün Türk kadınlarının gözlerini ve yüzlerini örten bu kalın ve siyah örtüler ne demektir? Milyonlarca kadının güzel ve zayıf cinse, başka yerlerde, içtimai vazifesi neşe, şeraret ve cemiyet içinde yaşamak zevki vermek olan bir cinse mensub oldukları için, arkasında kapalı kaldıkları bu kafeslerin ne manası vardı? Ya Anadolu'nun büyük küçük her şehrinde tesadüf edilen o binlerce sarık, içinde yüzlerce işsiz, güçsüzün, bağdaş kurup cennetin nimetlerini tahayyül ettikleri,binlerce meczubun döndüğü şu tekkeler, bütün bunlar, Türk milletinin mukadderatında hiçbir değişiklik olmadığını gösteren şeyler değil miydi?'(Alp 1936:50-51).

T.Alp yukardaki satırları hem kemalistler ve hem de onun muhafazakar eleştirmenleri için oldukça kullanışlıdır. Zira yaşam biçimi merkezdedir. Başka bir ifadeyle kültürel tarzın semboller etrafında benimsenmesi veya reddedilmesi söz konusudur. (Kırmızı) külah, (köhne) fes, siyah ve kalın örtüler, şapka, latin alfabesi ve vals Doğu ve Batı'ya dair Kemalist okumanın sembol-yoğun bir okuma olduğunun göstergeleridir. Bu özellik Kemalistlerin Batıcılıklarıyla değil içinden geldikleri kadim Osmanlı kültürüyle ilintili olmalıdır. Sembolizmin bir sonucu eleştirilen Tanzimat düa-

lizminin başka bir surette yeniden üretilmesidir. Yeni düalizmde, kamusal beğeni ile özel zevk, medeni gereklilik ile kültürel aşinalık, bilinç ve bilinç dışı yan yana yaşamaya devam etmiş gecenin ilerleyen saatlerinde vals zeybek takip etmiştir.

Tekin Alp'e geri dönecek olursak, onun medeniyet değiştirme sürecini zihni kodlar dahil, tamamlanmış bir işlem olarak takdim etmesine abartılı bir iyimserlik egemendir. Bu iyimserliği başka yazılarında da rastlanan edebi-hissi bir söylem ve retorik düşkünlüğüne bağlamak mümkündür.¹⁷

Türkçülükle Kemalizm Arasında Tekin Alp ve Atatürk Kültü

'Ziya Gökalp'in Türkçülüğü-tabir maruz görülsün- bir nevi tesliden ibaretti. Düsturu şu idi: 'Türk milletine, İslam ümmetine, Avrupa medeniyetine mensubum.' Yani Türkün milli vicdanını asırlarca müddet boyunduruk ve esaret altında tutan şeriat zihniyeti hâlâ vaziyetini muhafaza ediyor, henüz uyanan Türk milli vicdanını, rüşeym halinde iken, ilk fırsatta boğmağa hazır duruyordu. (..) Muhitin ve o devirdeki ahvâl ve şerâitin Ziya Gökalp Türkçülüğüne tahmil ettiği bu üç manevi kuvvet arasındaki zıddiyet ilk aksülâmel hareketi ile patlak vermekte gecikmeyecekti; ve hiç şüphe yok ki, şeriat devî, bu zayıf ve narin vücudlu iki nevzadı, bir lâhza içinde yutacaktı' (Alp 1936:5-6).

Bu satırlar, Tekin Alp'in, Gökalp'çi formülasyonunu, İslamlaşmak ilkesine konjonktürel ve dolayısıyla geçici bir değer muamelesi yaparak, Kemalizme uyarlar. Keza aynı satırlar, onun Türk inkılabını din-laiklik üzerinden yorumladığının işaretlerini taşır. Nitekim Atatürk'den bahsederken isim tercihini, İslâmî çağrışımına sahip Mustafa Kemal yerine Kamâl Atatürk'den yana yapmaktadır. Laiklik salt tek tek bireylerin dinle ilişkilerinin hafiflemesi değil, Türkiye cumhuriyetindeki bütün Türklerin milliyetlerini perdeleyen dini örtünün kaldırılması anlamında milli bir siyasettir. Kendi ifadesiyle *'yeni Türk, ancak bir tek manevi kuvvete itaat etmektedir: Milliyet aşkı'* (Alp 1936:31) Milliyet aşkı yeni bir keşiftir; çünkü Türklerin İslamlaşma süreci onların Araplaşmasını dolayısıyla milli bilincin gecikmesini içermiştir. Bu iddia eski Türkçülüğün temalarından biriydi. Türk inkılabı laiklik etrafında geçmişe dönük eleştirel bir ideoloji oluştururken bu tezleri hazır bulmuş ve sertleştirmişti. Tekin Alp Türkçülüğün Kemalizmde yeniden yorumlanmasını aktarır: *'Türk milletii, İslamiyet'i kabul ettiğinden beri, yavaş yavaş kendi kültürünü kaybetmiş, Peygamber'in ve Kuran'ın kültürünü benimsemiştir. Din kitapları yoluyla*

nüfuz eden Arab kültürü ve Arap edebiyatı dili ile beraber, tabiatile Arab alfabesini de almıştı. Türk milletini, modern telakkilerden uzak bırakan esaslı âmillerden biri budur' (Alp 1936 :109).

Tekin Alp'e Türkçülükle Kemalizmi telif ve tashih etmede tarih görüşü bir zemin sağlar. Tarih görüşü hanedan veya dini değil kavmiyeti merkeze alır ve kökencidir. Türk kavmi saf haliyle Orta Asya'da kendi öz karakterini bulmuştur. Atatürk bu durumda, hem eski zamanla, yani Orta Asya ile, yeni mekanı, Anadolu'daki Türkiye Cumhuriyetini ve hem de eski Türkçü Tekin Alp'le yeni kemalist Tekin Alp'i birleştirir. Atatürk hem Türklerin ruhunda gizli kalmış hasletlerin bir meyvesi ve hem de onları ortaya çıkaran bir kaşifdir:

'Yapılması icap eden bir şey varsa, o da bunları (kemalist mucizeyi M.Ö.) izah etmek ve görünüşte mucize zannedilen bütün bu hadiselerin hakikatte, milletin ruhunda, Türk muhitinde, gizli şekilde mevcut bulunan ve tabir caizse, çıplak gözle görülemiyen bir takım içtimaî ve ruhî âmillerin tabii neticesinden başka bir şey olmadığını ispat etmektir' (Alp 1936:14). Zaten Atatürk de 'millette gizli surette mündemiç milli emelleri tahakkuk ettirmekten başka bir şey yapmış değildir'(Alp 1936 :15).

Tekin Alp'in tarihselciliği, bir Türk metafiziği inşasına yöneliktir; Türk etnosunun sabit özelliği keşfedilir, tarih artık bu özelliğin sergilendiği özel bir maceraya dönüşür. Türkler fatihdir; 'Orta Asya'nın yaylalarını terkettiği günden' ve 'Oğuz Han'ın kürrei arzı altı oğluna taksim edip onlara icazkâr okları ve yayları vererek dünyanın dört bir tarafına yolladığı esâtirî zamandan beri fâtihtir' (Alp 1936:39). Fetihçi bir topluluk olmanın mütemmim cüzü ise, bir şefe sahip olmaktır: 'Binlerce sene müddet, elinde yalın kılıç bulunduğu halde atını daima yeni fütuhata, yeni şan ü şeref ufuklarına doğru süren bir millet askeri bir disipline, kahraman bir şefin mutlak otoritesine tâbi olmadan muvaffak olabilir mi?' (Alp 1936:39-40).

Tekin Alp Atatürk söz konusu olunca, tarihsel sosyolojiden aktüel (siyasal) sosyolojiye uyumlu bir geçiş sergiler. Muasır Türk mucizesinin sahibi sıfatıyla Atatürk, celâdet, istiklal arzusu, mücadele aşkı gibi hususiyetleri ecdadından miras almıştır: 'Şu halde Atatürk kanından gelen sesin emrine itaat etmiş oluyor ve Mete'lerin ,Cengiz'lerin, Attila'ların ve Osman'ların bütün ahfadına, bu sesi dikkatle dinlemelerini emrediyordu' (Alp 1936:58-59).

Osman Gazi'den veya kimi zaman Kanuni'ye kadar Osmanlı tarihinden mahcup bir saygının esirgenmemesi ilk Türk cumhuriyetçilerinin bir çelişkisidir. Diğer yandan Atatürk'ü Türk volkgeist'inin doğal bir sonucu olarak takdimi, Tekin Alp Türkçülüğünün tabii bir neticesi olmak gerekir. Türkçü anlatıda özne millettir, fakat bu öznenin fetihçi ve dolayısıyla şefçi bir karakterle tanımlanması, 'Ebedi Şef' Atatürk'e bu anlatıda yer açılmasına imkan verir. Fakat Türkçü tarihsel sosyolojinin Kemalizm açısından temel zaafı, Atatürk'ü merkeze almaması, onu Türk tarihinin tabii ve tâli bir sonucu addetmesidir. O hâlde yapılması gereken Atatürk'ün Türk tarihindeki istisnaî yerinin altının çizilmesidir: 'Kamâl Atatürk, milletine hediye ettiği rejime şahsiyetini izafeye muvaffak olan yegâne önderdir; çünkü, asırlarca müddet kökleşen bir maziye bir hamlede yıkmağa, milletin çehresini değiştirmeğe ve asırlarca müddet tahteşşuurda uyumağa mahkum kalan milli ruha en uygun rejimi yaratmağa muvaffak olan yegane devlet adamı odur' (Alp 1936:18).

Görüleceği üzere, T.Alp'in resmettiği Atatürk portresi Türk tarihinin diğer önderlerinden farklıdır ve bu farklılık onun cumhuriyeti kurmakla Türk ruhuna en uygun siyasi rejimi kurmuş olmasından kaynaklanır. Türkiye Cumhuriyeti, Türk milletiyle Türk devleti arasındaki uzun hasretin sona ermesidir. Bu haliyle Tekin Alp'in tarih anlatısı lineerdir; Türk kimliğinin mayalandığı, Türk seciyesinin tebellür ettiği antik-mitolojik dönem, Türk ruhunun ancak halkın bilinç-altında yaşayabildiği karanlık (islami) orta çağlar ve milli ruhla milli bünyenin bir şefin mucizevi müdahalesiyle bir araya getirildiği modern zamanlar... Türk ruhunu esarete mahkum eden şark kültürü ve şeriat zihniyetidir ve Atatürk Türkleri ortaçağdan kurtardığı için büyüktür: ' Türkiye'de şark kültürü yerine Garb kültürünü tesis etmiş, softa zihniyeti yerine modern zihniyeti getirmiş ve şeriat zihniyetinin söndürdüğü milli şuuru, milletin ruhunda uyandırmıştır' (Alp 1936:13).

Bu ifadelerin yazarın politik çizgisi ve Türk devriminin niyetleri açısından bilgilendirici yönü açık olmakla beraber, Tekin Alp'in inşasına çabaladığı tarih mantığı açısından gediklerle malul olduğu da muhakkaktır. İlk fetihçilikle tebellür eden ilk ve saf Türklerin aynı zamanda medeni karakterle de yüklü olmaları nasıl mümkün olmaktadır? Şark kültürü ile Türk kültürü arasındaki ilişki negatif farklılık ilişkisi olduğuna ve bu yüzden Türk ruhunun kuvveden fiile geçmesi engellendiğine göre, Garb kültürü ile Türk ruhunun pozitif karabeti nereden neşet etmektedir? Yazar ikinci soruya cevabı Türk tarih tezinden sağlamaktadır. Tez keza Türk inkılabının garpçılığındaki bir kalıba ilişkindir. Bu kalıp medenilik noktaı naza-

rından Türk kültürü-zihniyeti ile Garp kültürü-zihniyeti arasında tarihi-etnik akrabalıklar kurar. Fatih Türk tematiği şimdilik bir kenara bırakılır ve medeni Türk'e ari ve Avrupalı bir etnik köken atfedilir. Bu sebeple kemalist tarihte iki Türk imgesi; İstiklal harbini veren, Osmanlıların, şariat taassubunun kimliklerini unutturduğu hakiki Türklerle Orta Asya'da sakin muhayyel medeni-ârî Türkler, yan yana yer alır. Nitekim Tekin Alp İstiklal harbini anlattığı sayfalarda Türk kavmini fetihçi-şefçi bir nitelikte tanımlarken, Devrim yıllarının Türk'ü artık tarihen medeni ve Avrupalı geçmişinin izinden yürür. Tekin Alp tezi sahiplenmekle rejimin çizgisinde yer aldığı gibi, hem Avrupalılığına destek sağlar ve hem de eski T. Alp'de yer alan Gökalpçi miras tashih edilir:

'Gerek şarklı ve gerek garblı müverrihler, hatta bizzat Türk müverrihleri, ötedenberi, Türk'lerin Moğol ırkına mensub olduğunu iddia etmişlerdi. Türk mektebelerindeki tarih müallimleri ve Üniversite profesörleri, kendi mensub oldukları milleti, daima Sarı İrk'a mensub milletler arasında göstermişlerdi. Şimdiye kadar, bu hurafelere itiraz etmek cesaretini hiç kimse gösteremedi. Ziya Gökalp'in, başlarında bulunduğu Türkçüler Moğol tabiri yerine, korka korka, Turan veya Altay tabirini koydular. Fakat bu suretle ancak zevahiri kurtarabildiler. Irki tabir yerine coğrafi bir tabir konulmuş oluyordu. Türk'lerin Hind-Avrupai denilen büyük aileye nisbeti isbat edilmiş olmuyordu' (Alp 1936:135).

Yazar, yaklaşık yetmiş sayfa önce Atatürk'ün Cengizler'in soyundan geldiğini yazarken şimdi Türklerin Moğollarla birlikte zikredilmesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu çelişki Türkçülerin Orta Asyalı saf -fatih Türk'ünün yanında ikinci bir türk, tarih tezinin medeni Türk'ünün yan yana bulunmasının yarattığı çelişki, Türkçülüğün ve kemalizmin sentezinin kaçınılmaz sonucudur. Tekin Alp bu yüzden ikinci Türk'e börk değil şapka giydirir. Şayet iki Türk imgesi olmasaydı, medeni-ârî Türk'ün medeni-ârî Avrupalılara karşı İstiklal harbini vermesi anlamsız bir kardeş kavgası olurdu.

Türk Tarih tezi ve bu bağlamda T. Alp için belirtilmesi gereken, Avrupa ırkçılığın ithamlarına cevap vermek için o ırkçılığın epistemolojisinin, bu çerçevede medeniliği ırk bağımlı bir sabitlik olarak görmenin sahiplenildiğidir. Türk Tarih Tezinin pozitif ırkçılığı, Tekin Alp tarafından 'Alpli veya brachycephale, uzun boylu, mavi gözlü' eski ve saf Türklerin unutulmuş ve fakat şimdi keşfedilmiş rolleri bol örneklerle tadad edilir:

'Türk'lerin, milattan 4000 yıl önce, Anadolu'da Hitit medeniyetini kurdukları da yeni asarı atika keşfiyatı ile sabit olmuştur.

..Garbe doğru ilerleyen Türk kitlelerinin bir kısmı, bidayeti, milattan 4000 yıl evvel irca edilebilen ve zamanla inkişaf ederek, tarihe Trua, Girid, Lidya ve İoniya adile maruf kültür merkezlerini vucuda getiren Ege medeniyetini yaratmıştır.

..Yunan-Latin medeniyetini yaratan Etrüsklerin, Anadolu'dan geldikleri bugün sabit olmuştur'(Alp 1936 :144-145).¹⁸

Atatürk *'Türk tarihinin Osman aşireti ile doğmayıp belki milattan on ikibinyıl önce mevcut olduğunu, Türk'lerden başlayarak bütün dünyaya öğretmenin zamani çoktan gelmiştir'* diye düşündü. Artık Türk'ler ve bütün dünya bilmelidir ki, bu tarih, 400 çadırlık bir aşiretin değil, yüz milyonlarca nüfusluk büyük bir milletin tarihidir. Osmanlı Türk'lerinin menkıbeleri, Türk milletinin tarihinde ancak bir devreyi gösterir ve bu millet, her biri ayrı ayrı azamet ve ihtişam devirleri yaşamış olan daha birçok İmparatorluklar kurmuştur. Türk'ün, Moğol veya Mongoloid ırkına değil, Alplı veya brachycephale ırkına mensup olduğunun öğrenilmesi zamanı gelmiştir'(Tekin Alp 1936 :133).

Tez, tarihin milliyetçi kodlar üzerinden ideolojileştirilmesiydi. Hanedan veya siyasi teşekküllere değil bir kavim veya ulusa tarihsel anlatıda aktörlük verilmiş oluyordu. Osmanlılar böylelikle daha uzun bir öykünün içine yerleştiriliyor ve ancak bu yerleştirmenin içeriği dolayısıyla da tarihsizleştiriliyordu. Türk tarih tezi esasen tarih dışıydı ve bu sayede politik hedefler için elverişli kılınabiliyordu. Tekin Alp tezin bu yönünün farkındadır:

'1930 senesinden beri her Türk çocuğu, mekteb sıralarından geçerken, hakiki Türk'lerin, yabancıların ve bizzat kendi müstebid idarecilerinin, dini cehaletin ve yabancı sosyal ve kültürel müesseselerin esareti altına sokulan kimseler değil, belki, milattan binlerce yıl evvel Orta Asya'da, medeniyetin ilk temellerini, bütün dünyada ilk defa olarak atan ve sonra, bu medeniyeti dünyanın muhtelif kısımlarına neşreden insanlar olduğunu öğrenmektedir'(Alp 1936:146).

Tekin Alp, yeni ve medeni ambalajı içindeki Türkü, zaten esas gayenin bu olduğundan şüphesi yokmuş gibi, Avrupalıların takdirine sunar: 'Medeni milletler, kendi saflarına yeni giren bu milletin bir sığıntı değil, belki

kendilerinin en kıdemlisi olduğunu anlamak için, Türk milletinin kendi kendine sahip bulunmadığı o kısa inhitat devresini nazarı itibara almalıydılar' (Alp 1936 :134).

Tekin Alp'in Türkiye Cumhuriyetinde azınlıkların durumuna ilişkin fikirleri de, onun bir Musevi-Türk olarak oluşturduğu kendi kimlik tarihiyle tutarlı görüşlerdir. Lozan antlaşmasının Türkiye'de sâkin ekalliyetlere verdiği hakları, o azlıkların Türklerle kaynaşmasına engel oluşturacağı gerekçesiyle karşı çıkar. Bu kemalizm öncesinde bu unsurları ayıran su sızmaz bölmelerin devamı demektir ve kabul edilemez. Eski miras yüzünden daha henüz Rum, Ermeni ve Yahudilerin Türkleşmediğini mamafih iki kuşak sonra bunun gerçekleşeceğini belirtir. Azınlıklar için Türk olmak Türk kültürünü benimsemek demektir: 'Türk milli kültürünü almak, Kürd, Laz, Ermeni veya Yahudi aslını unutmak demek değildir' (Alp 1936.319). Bu cümle T.Alp'in yurttaşlık bağlarından öte kültürel bir şartı da Türk olmaya dahil ettiğini gösterir. Ancak bunun için devletin kuvvet kullanması kabul edilemezdir.

Türkçü Tekin Alp ile Kemalist T.Alp'i uyumlu kılan bir diğer unsur bilhas-sa Atatürk'dür. Atatürk ayrıca Türk merkezli tarihsel anlatıdan şef merkezli anlatıya geçişde merkezi figürdür. Türkler tarih yapan bir unsurdur, bu özelliklerini yitirdiklerinde bu misyonu şef yapar ve Atatürk o kişidir. İttihatçılar Abdulhamit gibi zorba şeflerin idaresini yıkıp meşrutiyeti ilan etmeğe muvaffak oldularsa da milli bir kahraman yetiştirememişlerdi. Türkiye kahramanına 19 Mayıs 1919'dan itibaren kavuşmuştur. Tekin Alp bu hali mistik bir dille anlatır:

'19 Mayıs 1919 tarihinden, Atatürk'ün Samsun toprağına ayak bastığı gündenberi Türk milleti İntuition suretile uzun zamandanberi beklediği kahramanın kendisinin olduğunu ve bu kahramanın tam ölüm gölgesinin tepesinde dolaştığı sırada yetiştiğini anlamış ve bu İntiution sayesinde ki maddi ve manevi İstiklal harbinin bütün safhalarında tek bir adam gibi ve hiç tereddüd etmeden, şaşmadan onun arkasından yürümüştür' (Alp 1936:41).

Tekin Alp'in anlatımı İstiklal harbi yıllarında millet ve şefe –Türk ve Atatürk- bağlı olarak iki kanaldan ilerler. Determinizm ve iradecilik Türk ve Atatürk'e tekabül eder. Millet kendi şefini çıkarmaya, o millet şefçi bir karaktere sahip olduğundan, mahkumdur. Atatürk de şef olarak istisnai özelliklere sahiptir. O milli mücadele esnasında çağının diğer isyancıları gibi kargaşalık ve isyana tahrik, halk kitlelerinde kesif bir heyecan uyan-

dırmak gibi klasik usullere başvurmadığı gibi ‘bu usullerin hepsini sade patırtıcı ve amiyane telakki etmekle kalmamış, aynı zamanda, tesirsiz ve faydasız kalacaklarına hükmetmiştir’(Alp 1936 :47). Atatürk aheste ve ihtiyatlı teşkilatçılığıyla Milli Mücadeleyi başarmıştır.

Tekin Alp için Lozan muahedesi ile İstiklal harbinin birinci kısmı biter, manevi İstiklal harbi başlar. Bu kez mücadele edilecek düşman, fesler, Türk kadınlarının gözlerini örten bu kalın ve siyah örtüler, içlerinde binlerce meczubun döndüğü şu tekkeler, ekonomik ve mali esaret, Bizans’ın levanten muhitlerinden devşirme ifadelerle sahip bir nesir, teokratik şeriat rejimidir. Atatürk bu ikinci evede artık anlatının doğrudan merkezindedir. O ‘Çankaya’daki fevkal insan’dır, T.Alp kahramanını bir roman yazarı gibi anlatır:

‘Lozan muahedesinin imzasından sonra Atatürk’ün parolası şu olmuştur: ‘Harb bitti, yaşasın harb!’ Maddi silahlar kahrolsun! Yaşasın manevi silahlar! Yaşasın, ecdaddan intikal eden milli ruhun tecellisi olan manevi silahlar! Etten ve kemikten düşmanları mağlup ettik, hain ve sinsî düşmana karşı, zihniyetimize musallat olan ve milli şuuru tahtesşuura süren yabancı manevi kuvvetlere karşı savaş!’ (Alp 1936 :55)

Bu savaş ‘yeni devleti, yeni vatani ve yeni Türk’ü yaratmak’ için verilecekti. Bu savaşın komutanı Kamâl Atatürk’dü. Atatürk ilkin bu gayede birlikte hareket edeceği kadroları tanzimle işe başlar. Garb demokrasilerinin ‘millet marifetile ve millet için’ prensibinde Tekin Alp kusurlar bulur. Bu kusurlar aşağıdaki satırlardan anlaşılacağı üzere, şefe yer açmak için demokrasiden fedakarlığı içeren bir boyuta taşınır:

‘Millet için idarei hükümet edilişini anlarız, fakat millet marifetile idare nasıl olur? Bugün ,hiç kimse milli hakimiyet prensibini inkar etmemektedir. Fakat bu hakimiyeti nasıl kullanmalı? Milletin emelini nasıl keşfetmeli ve nasıl anlamlı? Halk kitleleri şekilsiz ve şuursuz değil midir? (..) Harbde, harekâtı idare, ona kumanda eden, ordu, yani asker kitlesi mi ,yoksa erkanı harbiye zabitleri midir? Madem ki herşeyde vücudu idare eden baştır, bütün bir milletin mukadderatının mevzuu bahsolduğu siyaset işinde niçin böyle olmasın?’ (Alp 1936 :72-73)

T.Alp demokratik objektivizme karşı şefçi subjektivizmi ileri sürer ve bu amaçla militarizmden ve organik sosyolojiden başka sıcak çağrışimleri

olan yerli bir ataerkillikten de yararlanır: 'Yeni Türk'ün temsil ettiği insan tipinin, Atatürk'ün yarattığı hususi bir tip olduğu inkar kabul etmez bir hakikattir. Bir evladın, babası tarafından yetiştirilmesi tabii bir hal değil midir?

Babasından aldığı terbiyeyi bir yük, şahsi hürriyetine bir tecavüz telakki edecek hangi evlad vardır?' (Alp 1936:75)

Kemalizmin siyasal retorığı Cumhuriyetçiliktir ve siyasi öznenin çoğullaşmasını, siyasetin referansının ulusa göre tanımlanmasını içerir. Bu hem eski rejimin siyasi tekilliğine karşı bir cevaptır ve hem de modernleşme yönünde güçlü bir imayı barındırır. Fakat Türk cumhuriyetçiliğinin toplumsal tarihi, Amerikan ve Fransız cumhuriyetçiliğine nazaran zayıftır. Kişisel irade ile kolektif iradenin birbirini dengelemesine dayanmaz. Dolayısıyla Türk cumhuriyetçiliği kurucu mitlerini oluştururken Atatürk'ün şahsında tekil bir anlatıya, epik bir dile ihtiyaç duyar ve tarih M. Kemal'in iradesinin açılımına sabitlenir. T. Alp'in satırlarındaki Atatürk özellikle devrimlere karar verdiğinde bir mite dönüşür: "Günün birinde, 24 Nisan 1925 te, sabahın saat 5 buçuğunda. herkes ve herşey uykuda iken, Atatürk şehirden ayrıldı. Nereye gittiğini bilen yoktu (T.Alp 1936 :101).

'.. günün birinde, daha doğrusu gecenin birinde, Kamâl Atatürk, dimağının içinde aşkla beslediği bir fikri, milli bir sırrı, halka doğrudan doğruya açmağa karar verdi'(Alp 1936 :112).

'İstanbul'un ve büyük şehirlerin kadınları, peçeleri yırtmak ve Avrupalı hemşireleri gibi şapka giymek için Büyük önder'in bu işaretini bekliyorlardı'(Alp 1936 :123).

'Bütün millet, hep Büyük Önder'in idaresi altında olarak ve şimdiye kadar birçok defa yaptığı gibi hep aynı şiddetle, maziyi, kendi tarihini fethe atladı. Son dört sene içindeki diğer inkılablarda olduğu gibi, pişdarlar, dinamik hamleyi, yine Çankaya'daki tatbikat mektebinden almışlardı.(..) Sakarya ve İnönü'nün Başkomutanı arkeolojik hafriyat ve tarihi araştırmalar başkumandanı oldu. Verdiği emirler, maiyetindeki kıtaları birkaç kilometre ileri değil, belki birçok asırlar geriye sevk etmektedir'(Alp 1936:136).

Avrupa ile Türkiye Arasında Kemalizm

Türk inkılabı, sair devrimci emsallerinde olduğu gibi, bir kopuş anlatısından ayrı bir söylem oluşturur. Kemalizm'in görünür eski rejimi Osmanlıdır ve Cumhuriyet sadece ondan kopuşu değil ayrıca onun alternatifini

de sunmayı murat eder. Buna mukabil, Kemalizmin garpçılığında farklılık değil benzerlik söylemi egemendir. Bu yön kemalizmin muhafazakar tenkitçileri tarafından garb taklitçiliği suçlamalarının yöneltildiği yöndür. Kemalizm ve Türk muhafazakarlığı kültürel endişelere siyasal kaygılardan daha fazla prim verdikleri için, kemalizmin övgü beklediği yerde muhafazakarlık kınanacak hususlar bulmuştur. Oysa kültürel bir suret, bir hayat biçimi ve buna ilişkin imgelerin Batı'sı ile, kapitalizmin, toplumsal çatışmaların ve demokrasinin Batı'sına ilişkin iki farklı kemalizm vardır. Sonraki Batı'ya ilişkin resmi söylem, Türkiye'nin Batı ile farklarını vurgulayan bir farklılık söylemidir. Bu açıdan kemalizm Osmanlıya nazaran Batı'da, Avrupa'ya kıyasla doğuda konumlanır. Tekin Alp'in konumu da kemalizmin benzeridir, Osmanlıya karşı batıdadır: *'Yeni Türkiye eski rejime karşı, dini taassub taraftarı ve teokratik olan maziye karşı aksülamel eseri olarak laiktir. Türkiye şunu göz önünden uzak tutamaz ki, Türk'ün milli şuurunu kaybetmiş olması, kendisini garb kültüründen ve garb medeniyetinden uzaklaştıran dini şuurun tazyik ve tahakkümünden ileri gelmişti'* (T.Alp 1936:296-297).

Tekin Alp için kemalizm diriliş ve teceddüd hareketi, revolution (s.11), inkılâb, hususi bir rejim ve sistem (s.21)dir. Ayrıca o, sosyalizm, solidarizm, faşizm gibi sonu izm'le biten tabirlerde olduğu gibi 'hususî ve hususiyeti haiz fikirler ve prensipler üzerine müesses bir rejim manası' na sahip bir ideolojidir (Alp 1936:17). Kemalizme bir emsâlsizlik de refakat etmektedir; mesela kemalizm bir ihtilal hareketi iken o bütün ihtilal hareketlerinde mündemiç olan 'vahşet haline avdet ve yıkıcılık'tan münezzehtir (Alp 1936:11-13). Kemalizm bir ideolojidir; fakat sadece o faşizm ve komünizmin aksine bânisi Kamâl Atatürk'ün ismini taşımaktadır (Alp 1936:17-18). T.Alp kemalizme Batı formatında değer biçerken dönemin Avrupa'sında otoriter rejimlerle kemalizm arasında bir fark koymaya özen gösterir:

'(..) Türk milliciliği, tamamen realist esaslara dayanmaktadır. Birçok memleketlerin millicilikleri gibi, mistik herhangi bir veya tereşşuhla bulanmamıştır. İşte bu sebebledir ki, milliciliği, akidesine ve ideolojisine başlıca temel ittihaz eden yeni Türkiye, başka yerlerde, nasyonalist hareketle kabili telif addedilmeyen humanitarisme ve sulhperverlik ahlaki prensiplerini millicilik akidesile uzlaştırmıştır (T.Alp 1936 :176).

Fransız Nasyonalist Partisini millicilikle yetinmeyip milli taassuba, chauvinisme kapılmakla eleştirir ve *'liberal ve demokratik yeni Türkiye'nin 'milliciliği ile Fransız nasyonalist partisinin ilkelerinin birbirine*

tamamen zıt olduğunu belirtir (T.Alp 1936:279). Fakat Tekin Alp'in özgürlükçüğü İtalya söz konusu olduğunda disiplin taraftarlığına meyyleder. Ona göre Mussolini'nin yarattığı faşist millicilik, faşizm öncesi ekonomik ve siyasi karmaşaya bir tepki olarak doğmuş ve bu tepki sayesinde 'bezginlik ve bitkinlik yerini, temiz ve sağlam milli bir heyecana bırakmıştır' (T.Alp 1936:280). Mussolini'nin yeni Roma'sının eski Roma gibi şan ve şöhrat hırsıyla davrandığını bu hırsın makul hadler dahilinde kaldıkça yararlı olabileceğini söyler. Demokratik Avrupa, liberal değerler T.Alp'in siyasi bilincinde tedirgin edici, ama kısmi de olsa müspet bir yer kaplarlar. Fakat İkinci Tekin Alp birey yerine cemiyete, özgürlük yerine otoriteye ve sınıfsız asude bir topluma düşkündür:

'Hangi demokratik memleket vardır ki, içinde,kanunlarla ve nizamlarla ihdas edilmiş olmayıp, hadisatın kuvvetele husul bulan fiilî vaziyetlerden doğmuş imtiyazlı sınıflar bulunmasın?

(..) Bu milletlerde, bir tarafta, çeşid çeşid sefaletler ve mahrumiyetler içinde çırpınan muazzam kitleler, öbür tarafta müdebedeb bir hayat süren ve servetlerinin fazlasını ne yapacaklarını bilmeyen burjuvalar, sermayedarlar ve imtiyaz sahipleri görülür. Hangi demokratik memleket vardır ki, her sınıf siyasi ve ekonomik teşekküllerin, sınıfların ve partilerin, açık veya gizli şekilde, doğrudan doğruya veya bilvasita hükümet işine müdahalesinden az çok muztarib olmasın?' (Alp 1936: 216)

Tekin Alp Avrupa demokratik sistemlerini sınıflı özelliğinden dolayı tasvip etmezken otoriter devletlerin korporasyon sistemini de benimsemez. Gereğesi, kemalizmin 'zümre ve sınıf menfaatlerinin temsil edilmesini sureti katiyede reddetmesi ve sadece sınıflar arasında vücudu zaruri tevazün ve ahengin yegane hakemi olan devletin camia menfaatlerini temsil etmesine cevaz' vermesidir (Alp 1936:190-Bu noktada Z. Gökalp ve T. Alp'in 'meslek- temsil' denen Osmanlı korporatizminin içinden geldikleri hatırlanmalıdır). Temsilsiz bir korporatizmin sözcüsü T.Alp burada durmaz ve tröst, kartel ve sendikaları tehlikeli ilan eder: *Kemalizm. yine aynı sebeple, tröst ve kartel teşekküllerine kökünden muhalifdir. Gerçi bunlar, işçilerle patronlar arasında mücadele teşekkülleri ve görünüşte, kavga unsuru değildirler. Fakat netice itibarile, bunlar da, işçilerle patronları çatıştıran sendikalar ve mümasil teşekküller kadar tehlikelidir'* (Tekin Alp

1936:192).’ *İşçi ve patron grevlerinin şiddetle yasaklanması*’ (Alp 1936:189) nı savunması bu siyasi mantığın doğal sonucudur.

Fakat birinci Tekin Alp, istibdada karşı mücadele etmiş, Cumhuriyetçilik ilkesinde demokrasiyi görmüş liberal kaygıların T.Alp’i cılız bir iç ses olarak varlığını sürdürür. Onu, *‘Kemalizm’in giriştiği ve tahakkuk ettirdiği bütün kalkınma eserinin büyük bir kısmı demokrasi etrafında döner*’ (Alp 1936:205) derken buluruz. Öte yandan klasik demokrasi Avrupa’da oligarşiye, halk dalkavukluğuna dönüşerek itibar kaybetmektedir. Bu durumda ikinci T.Alp sahneye çıkar: *‘Yüz binlerce kahraman, İnönü’nde, Sakarya’da, Dumlupınar’da, kanını, âkıbet bu neticeye varmak için dökmüştür.*’ Avrupa’da itibar kaybeden demokrasinin Türkiye’de itibar kazanmasına razı olmaz. *‘Fakat buna mukabil , içinde, demokrasinin zıddı olan telakkinin, mutlakiyet telakkisinin mazarratlarını gördüğümüz uğursuz mazi gözümüzün önünde durup dururken demokratik devlet telakkisinden nasıl vazgeçebiliriz? Türk milletini ebediyen mahva sürüklemesine ramak kalan rejim, mutlakiyet rejimi değil miydi?’* (Alp 1936:206) sorusunun sahibi de odur. Bu soru, Alp’e göre cevabı olmayan bir sorudur. Türk inkılapçıların gözünde faşizmin anlamının devlet otoritesiyle sınırlı olduğunu belirtmeye özen gösterir. Başka yerlerde, örneğin tek fırka prensibinin diktatörlük usulü ile değil, milletin başında milletin itimatını haiz Atatürk’ün bulunmasından dolayı kendiliğinden benimsendiğini (Alp 1936:83), musiki inkılabında da: *‘buna benzer diğerlerinde olduğu gibi ‘zora, yahud kanun kuvvetine asla müracaat edilmiş’ olmadığını, eski musikiye yasak getirilmediğini, fakat halkın, ‘Önder’in tavsiyelerine uyarak alaturkadan kaçmakta’* (Alp 1936:184-185) olduğunu vurgular. Fakat aşağıdaki uzun cümleler kemalist Türkiye’nin Batı’yla olan benzerlik arayışlarındaki sınırları gösterme açısından benzersizdir:

‘Kemalizm doktrini ve ideolojisi, ancak hadısın ve sarih vakıaların ışığı altında tarif edilebilir. Kemalist fikirler ve prensipler, klasik kelimeler ve formüller içine sıkıştırılmaz. Zaruri ve sadece işari mahiyette olarak kullanılan bu formüllere değer verecek olursak, Kemalizm’in tezadlarla dolu olduğu vehimesine kapılırız. Misal olarak birkaç tipik hal zikredelim: Kemalizm demokratik midir? Evet, çünkü Partinin 6 remzinden biri demokrasiden bahseder. Fakat, Kemalizm’in amiyane manasile demokratik olmadığını sık sık görmekteyiz. Yeni Türkiye’nin en salahiyyetli söz sahipleri, her fırsat düştükçe, demokrasiyi açıkca zemetmekte tereddüd

göstermiyorlar. Kemalizm'in çok şiddetli bir disiplin taraftarı, çok otoriter bir rejim olduğu hiç kimse için bir sır değildir. Bu ise, klasik telakkilere göre, demokratik prensiplerin tam zıddıdır.

Kemalizm liberal midir? Evet, zira iliklerine kadar Cumhuriyetçidir ve esas prensibi sınıf farkı gözetmeksizin bütün millet efradının refah ve inkişafıdır. Maamafih, tatbikat sahasında, ferdin hürriyeti mahduddur. Devlet müdahalesi, millet faaliyetinin her şubesine şamildir.

Kemalizm millici midir? Evet, hem de koyu millicidir. Hatta millicilik, Partinin başlıca remizlerinden birini teşkil eder. Buna rağmen, milli telakki edilen bütün ananeler yıkılmakta, yahud yok olmaktadır; milletin şuurunda derin surette kök salmış akideler, bîmuhâbâ, arka arkaya sökülüp atılmıştır. Şu halde Kemalizm, şeniyet ile ideoloji arasında tezdarlardan ve tenafürlerden ibaret midir?

İşte bundan dolayı, Kemalist akide ve ideolojiden bahsetmek için realiteyi göz önüne getirmek, ve klasik kelimelerle klasik formüllerin, Kemalist zimamdarların ağzında, başka yerlerde kullanıldığından büsbütün ayrı mana ve mefhum taşıdığını nazarı itibara almak lazımdır' (Alp 1936 :201-202).

Tekin Alp halkçılıkla demokrasi, cumhuriyetçilik ile liberalizm arasında doğrudan ve başka açıklamalar gerektirmeyen mütakabiliyetler bulmak gibi teorik kusurlar taşımakla ve Türkiye'nin otoriter çehresini medeni – demokratik ideallere tercih etmekte ise de belagati bu defa Türkiye'deki Batı'nın macerasına dair çelişkileri sergilemekte ona bir ayrıcalık kazandırmıştır. Başka bir ifadeyle Tekin Alp'in Kemalizm'i verdiği cevaplar açısından değil sorduğu sualler açısından önemlidir.

KEMALİZM'DEN TÜRK RUHU'NA TEKİN ALP

Munis Tekin Alp, Kemalizm'den sekiz yıl sonra, Türkiye Turancılık davasını görürken Türk Ruhu'nu yayınladı (İstanbul:Remzi Kitabevi, 1944, XIII-XXIV-287 sayfa). Gökalp meclisindeki ortak dostlarından islamcı Şemseddin Günaltay, (o sırada Türk Tarih Kurumu Başkanı ve TBMM birinci reis vekili idi) yazarın yeni kitabına bir 'mukaddime' yazması rica-sını kırmadı. Ancak sıhhatinin daha uzun bir tanıtım yazısına elvermemesi yüzünden bu yazı bir sayfadan ibaret kaldı. Bu kısa mukaddimede Günaltay, Moğolların Türk olduğu görüşüne kibarca itiraz etti. T.Alp

ırken Türk olmasalar da Moğolların ruhen Türk olduklarını belirtmekle yetindi. Türk Ruhu'nda Kemalizm'in medenî-ârî-âlp'in Türklerine, Hititler, Sümerler, Etrüsklere vs yani konjonktürel Türklere yer vermedi. Kemalizm'den farklı olarak, Türklerin İslam sayesinde atalar ruhunu koruyabildiklerini, oysa Hristiyanlaşan Macar, Bulgar ve Finlerde Türklükten eser kalmadığını belirtti (Alp 1944:V-VIII). Kemalizm'de Türk ruhuna Türk Ruhu'nda kemalizme yer ayırdı ve bu son kitabında 'Atatürk'ün ziyafetleri ve Oğuzların şölenleri', 'İnönü'nün tuttuğu yolla, 22 asır evvel Mete'nin tuttuğu yol arasında benzerlikler' başlıklı bölümlere yer verdi (Alp 1944:258-272). 1961 yılında Nice'deki ölümüne kadar yazmaya devam ettiyse de kitap olarak Türk Ruhu'nda kaldı.

Açıklamalar

1. K. N. Duru'nun CHP 5. Büyük Kurultayında parti programının giriş kısmına dair yaptığı konuşmadan alıntı. *CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları*, Ankara, Ulus Basımevi, 1939, s.86.
2. Moiz Kohen hakkında bir biyografi kaleme alan Landau, onun 1916 yılında kurup 1918 e kadar başyazarlığını yürüttüğü *İktisat* Mecmuasından bahsediyor (Landau 1996:18). Avram Galanti de *Türk Harsı ve Türk Yahudisi* kitabında derginin neşir tarihini 1914 olarak veriyor (Galanti 1953:25). Oysa söz konusu dergi, İktisat değil *İktisadiyyat Mecmuası* başlığını taşıdığı gibi, ilk sayısı da 1914 de değil 1915 yılında (8 Şubat 1331) yayınlanmıştır (Toprak 1982:26-27).
3. Selanik için bkn.(Veinstein 1999; Gounaris 1994:103-120; Tekeli, İlkin 1980:351-382). Ayrıca 3. Ordu merkezi olan Selanik esas İttihat ve Terakki'ye (ilk ismi Osmanlı Hürriyet Cemiyeti) ev sahipliği yaptığı gibi, Genç Kalemler dergisi de burada yayınlanıyordu. Dolayısıyla İttihatçı zabitan ve kalem erbabının hatıralarında kente dair pek çok atf olmasına şaşmamak gerekir. Zaten Selanik dahil Osmanlı Rumeli'si imparatorluk bilincinde merkezi coğrafyayı oluşturuyordu. F.Rıfki Atay durumu tespit eder: '*Eskiden millet deyince Rumeli Türklüğünü anlardık. Millet sınırı belki Bursa ve Eskişehir'e doğru biraz uzardı. Anadolu bize bir 'Bütün' duygusu vermezdi. Bölge lehçeleri birbirleri ile anlaşamayacak kadar farklı idiler. Konyalı, Trabzonlu ve Bitlisli birbirleri ile Üsküplü, Manastırlı ve Selanikli Türkler gibi yoğrulup kaynaşmazdı* (Atay 1963: 73). Atay'ın bir diğer tesbitide kendi ifadesini tamamlar: '*İlk gençliğimizde üç Akdeniz şehrimizle öğünürdük. İzmir, Selanik ve Beyrut ! Selanik hepsinden daha yakın Osmanlı idi. 1908 demokrasininin kaynağı orası. İttihatçıların ilk merkezi orası. Dilde son Türkçeleşme hareketinin doğum yeri orası. İttihatçılar, İstanbul'a gelirse bozulur muyuz diye düşünerek Selanik'de kalmışlardı* (Atay 1963:171).

4. Landau M.Kohen'in yazı hayatını *Asır* gazetesiyle başlatırken, Avram Galanti onun ilk yazılarının Selanik'te çıkan *Çocuk Bahçesi*'nde yayımlandığını belirtiyor. Gene, Galanti'ye göre Kohen Yunus Nadi'nin çıkarttığı ittihatçı sempati-zanı *Rumeli* gazetesine de yazı veriyormuş (Galanti 1953:25).
5. Tekin Alp,1934 yılında da benzer bir girişimin içinde yer alarak,Türkiye Mu-sevi cemaati reisleri Hanri Sariano ve Marsel Franko ile birlikte *Türk Kültür Cemiyeti*'ni kurmuştur. Cemiyet, Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan muhtelif unsurların Türkleştirilmelerini gaye edinmişti (Galanti 1953 :16).
6. Moiz Kohen'in makalesi *Türk Yurdu*'nun 21 ve 28 inci sayılarında (toplam 8 sayı) tefrika edilmiştir. Çeviren yerinde T.Y. ibaresi bulunmaktadır ki Türk Yurdu'nun baş harfleri olan bu ibare, Yusuf Akçura'ya aittir. Zira çevirideki üslup onu andırdığı gibi, Dergi müdürü de olan Akçuraoğlu Yusuf Türk Yurdu'nda T.Y. imzalı pek çok yorum kaleme almıştır. Nitekim Landau'nun yayınladığı hal tercümesinde Tekin Alp de bu hususu doğruladığı gibi, mezkur makaleyi Ziya Gökalp'in teşvikiyle yazdığını da belirtiyor (Landau 1996:373).21. Sayıdaki tanıtım yazısı ise şöyledir:
7. *Mercure de France* adlı Fransız mecmuasının efrenî 16 Ağustos 1912 tarihli (cild 47,numara364) nüshasında *Les Turcs a La Recherche d'une ame National serlevhali ve Türk Yurdu* nokta-i nazarından faydalı uzunca bir makale münderictir . Makalenin zirinde, mecmuanın daimi muharrirlerinden P.Risal'in imzası okunuyor. Mösyö Risal,Türklerin tekamül-i fikrileri tarihine ve hele son üç beş senelik hayat-ı fikriyelerine dair iyi menâbiden doğru malumat ve vesâik istihsâl edebilmiştir. Türkler hakkında bu derece tahkik ve ta'mik ile bu derece bî- tarafane yazılmış makalelere ,Avrupa matbuatında nadir tesadüf olunur. Muharririn himmet ve insafından Türkler bittabi memnun ve müteşekkir kalacaklardır.' (T.Y. 1998:350-351)
8. Yazıdan Türk Yurdu çevresinin P.Risal'in gerçek kimliğini bilmedikleri anlaşılıyor. Bu bilgisizlik ayrıca Selanik ve İstanbul'daki Türkçü mahfiller arasında (başka bir ifadeyle Ziya Gökalp-Genç Kalemler ile Yusuf Akçura-Türk Yurdu arasında) henüz yeterli bir iletişimin kurulmadığını da gösteriyor.
9. Genç Kalemlerin Yeni Lisan davasının esasları için bkn (Yöntem 1962:371-373).
- 10.Landau Kohen'in *Türk Derneği*'nde de yazdığını söylüyorsa da, bu doğru değildir. Bunun için bkn.(Arai 1994:148-50)
- 11.*Türkleştirme* Özer Ozankaya tarafından sadeleştirilerek yeni harflerle yayınlanmıştır (Tekin Alp, *Türkleştirme*, haz.Ö.Ozankaya, Ankara:Kültür Bak.yay.,2001,115 sayfa.
- 12.*Kemalizm*, Prof.Dr.Çetin Yetkin'in kaleme aldığı bir takdim yazısıyla yeniden yayınlanmıştır (İstanbul:Toplumsal Dönüşüm Yayınları,1998,326 sayfa). Diğer taraftan *Turan* başlıklı ve altında *Tekin* imzası bulunan bir kitap C.O.Tütengil, Sadık Albayrak, Landau gibi isimler tarafından M.Kohen'e at-

- fedilmiştir. Oysa Tekin müstearı Tekin Alp'e değil Ahmet Ferit Tek'e aittir. Bkn. Birinci 2001:240-245.
13. Kemalist milliyetçilikle İttihatçı milliyetçilik ve Anadoluçuluk arasındaki gerilimleri *Anadolu mecmuası ve Türk Ocakları örneğinde tartışan bir yazı için bak.* (Tachau 1963 : 165-176.)
 14. Sınıfsal analizler yapmaktan hoşlanan, siyasi tarihin arkasında toplum tarihini gören Türkçü Yusuf Akçura'ya göre;
 15. *Sultan Abdülhamid-i saninin son zamanlarında memurin-i askeriye ve mülkiyenin bir kısmı, bilhassa burjuvaziye dahil olanları, menafi-i hakimiyetten derece-i kifayede mütenaim olmakta iken, diğer bir kısmı, bilhassa burjuvaziden hariç kalanlar (mesela aylığıyla geçinir ufak taşra memurları, yine aylığıyla geçinir küçük rütbeli Makedonya'da eşkıya takibine memur zabıtlar) hizmet ve sa'yelerinin tamamen ödenmediğini pek iyi biliyorlardı. İttihat ve Terakki işte bu proleter memurin-i askeriye ve mülkiyeyi taazzi ettirerek yani vaziyet-i iktisadiyelerinden gayrı memnun memurların mümessili sıfatıyla işe başladı.'* (Akçuraoğlu 1340:24)
 16. Tekin Alp de Cumhuriyeti kuran kadronun Makedonya tecrübesinin altını çizer:
 17. *'Osmanlı ordusununun en kuvvetli unsurları, en enerjik ve en münevver zabıtlar, Makedonya'nın hemen her tarafında kaynaşan, halka dehşet salan ve Türkleri imhaya çalışan hıristiyan tedhiş çetelerinin takibine ve tenkiline memur ediliyordu. Kemalist Türkiye'nin bugünkü zimamdarlarından bir çoğu, gençliklerinin en güzel yıllarını bu nankör ve tehlikeli vazifeyi itina ve ihtimamla yapmağa hasretmişler ve arkadaşlarından birçoğunun bu milli çetelerin hain kurşunları ve bombalarile can verdiklerini görmüşlerdir.'* (T.Alp 1936:292-293)
 18. Seyfettin 1330:25-27.
 19. Modernliğin eskiyi trajik bir akibete mahkum etmesi literatürde işlenen bir konudur. M.Berman, Goethe'nin Faust'unda, artık Saint Simoncu bir kisveye bürünen Faust'un, inşası süren dev bir sanayi kompleksinin kenarında eski (mütevazı) hayatlarını sürdüren (ve böylece devasa modernliğin önünde hem fiziki hem de kültürel bir engel oluşturan) karı koca iki yaşlının ortadan kaldırılmasını emretmesini şöyle yorumlar: *'Bu yaşlı çift, tıpkı Gretchen gibi, eski dünyada en güzel olan şeyleri simgelemektedir. Uyum gösteremeyecek ve başka yere gidemeyecek kadar yaşlı, inatçı, belki de aptaldırlar; ama güzel insanlardır, yaşadıkları yere tat verirler. Faust'u böylesine huzursuz eden onların güzellik ve asaletidir'* (Bermann 1994:86). Alıntıda ki yaşlı çift ibaresi yerine *eski şiir ve musiki* konulursa Nurullah Ataç kuşağının haleti ruhiyesine ışık tutulmuş olur.
 20. Yusuf Akçura'nın önce Darülfünun'da konferans olarak verip daha sonra Türk Yurdu dergisinin yeni serisinde makale olarak yayınlanan yazısının (cild

- 2, sayı 13-1925) başlığı *Asrı Türk Devleti ve Münevverlerine Düşen Vazife*'dir. Bu önemli yazının bazı tespitleri şöyledir:
21. 'Efendiler, asrı devlet, Avrupa medeniyeti mahsulü olduğu için, asrı devlet kurmak isteyen Türkler, tıpkı Japonlar gibi, eskiden dahil oldukları medeniyetten Avrupa medeniyetine atlamak mecburiyetinde kaldılar ve bugün bu mecburiyetten mütevellit mesâli, kavî bir azim, büyük bir şecaatle halle çalışıyorlar. Şimdi şahidi olduğumuz vâkıa azîme, 'medeniyet değiştirmek gibi, her kavim için gayet çetin ve pek çok hatar ve tehlikelelerle muhat bir ameliyenin icrasıdır. Bu ameliyenin muvaffakiyetle hitamı, Türklerin müstakbel hayatlarını temin edecektir' (Akçuraoğlu 1992 :134). Erken Cumhuriyet döneminin yurttaş eğitiminde benzer bir vurgu vardır. İdeal yurttaş medeni (asrı) ve yurtsever (milliyetçi) olmalıydı. Bunun için bkn Üstel 2004:174-198.
 22. M.Şevket Eygi, *Yahudi Türkler Yahut Sabetaycılar* adlı kitabında Tekin Alp'in bu ifadesini aşağıdaki cümlelerle eleştirir:
 23. *İSLAM'a düşman bir Türk kavmiyetçiliği uydurmak, dinin yerine koymak üzere bir ideoloji düzmek için çalışanların başında Tekin Alp ismini kullanan bir adam gelir.(..) Bu Tekin Alp'in ilk ismi Moiz Kohen'dir ve Musevidir. Üstelik de Üniversite profesörüdür. Şu meşhur, malum ve mahut Ziya Gökalp'in de can yoldaşı, bir bakıma talebesi, bir bakıma hocasıdır.*
 24. (...) *Tekinalp'in (Moiz Kohen) önemli büyük eserlerinden biri Kemalizm adını taşır ve 1936'da basılmıştı (İstanbul, Cumhuriyet gazete ve matbaası, 347s.) Yahudi, bu kitabının 94'üncü sayfasındaki 11'inci bölüme 'Kahr olsun Şeriat Hükümeti' başlığını koymuştur. Tarihte bin yıl boyunca mukaddes İslam Şeriatinin bayraktarlığını yapmış olan bir milletin ekmeği ve tuzuyla beslenen bu çifttaki cesaret ve küstahlık doğrusu şaşılacak bir şiddetteymiş.(..) Varlıklarını Osmanlının Şeriat düzenine borçlu olan Yahudilerin içinden böyle soysuzların zuhuru tarihin ibretli bir sahifesini teşkil eder' (Eygi 2000:8-9). Eygi'nin bu ifadeleri pekala anti-semitizm açısından da ibret verici bulunabilir. Bir eleştiri olmayan eleştiri olarak anti-semitizm tutarlı bir açı sunmaz. 1936 yılında T.Alp gibi düşünen birçok Türk vardı; T.Alp'in Tükçülüğünden rahatsız olan birçok Yahudi olduğu gibi. Anti-semitizm bunları kendisiyle çelişkiye düşmeden anlamlandıramaz.*
 25. *Tekin Alp'in kimi ifadeleri Y.Akçura ve Landau tarafından abartılı bulunmuştur. Akçura Risal'in makalesini çevirirken sayfa altına 'müellif, maksadını daha iyi anlatabilmek için biraz mübalağaya sapıyor' veya 'Muharrir Efendi, burada hayaline fazla serbestlik vermiş' gibi uyarıcı notlar düşmüştür. Landau da Tekin Alp'in kendi tercüme-i hâlinde Rene Pinon'dan müverrih diye bahsetmesi üzerine ,dipnotta 'Bu, açıkça bir abartmadır. Rene Pinon başarılı bir gazeteciydi, ama tarihçi değildi' şeklinde tashihde bulunmuştur (Landau 1996: 374).*
 26. Tekin Alp bu vadiye pek çok örnek verir. Hititlere dair yazdıkları şudur: 'Türk milletinin intisab etmiş olmakla iftihar duyduğu daha yeni bir medeniyette,

mukaddes kitaplarda bile bahsi geçen Hitit medeniyetidir. Hitit medeniyeti, bugünkü Avrupa medeniyetinin müvellidi Yunan-Roma medeniyetini doğuran İoniya medeniyetinin atasıdır' (Alp 1936:154-155).

Kaynakça

- AKÇURAOĞLU, Yusuf, (1992), 'Asri Türk Devleti ve Münevverlere Düşen Vazife', *Atatürk Devri Fikir Hayatı I*, Ankara :Kültür Bakanlığı yay.
- ALANGU, Tahir (1968), *Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul: May yay.
- ARAI, Masami ,(1994), *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, çev. T. Demirel, İstanbul:İletişim yay.
- ATAÇ, Nurullah, (1968), 'Devrim', *Sözden Söze, Ararken*, İstanbul:Varlık yay.
- ATAY, Falih Rıfki, (1963), *Çöküş Yılları*, İstanbul:Dünya yay.
- ATAY, Falih Rıfki, (1965), *Çankaya, İstanbul:Doğan Kardeş Mat.*
- BALİ, Rıfat N. (1999), *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İstanbul, İletişim yay.
- BEHMOARAS, Liz, (2005), *Bir Kimlik Arayışının Hikayesi*, İstanbul:Remzi Kitabevi
- BERMAN, Marshall (1994) *Katı olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev.Ümit Altuğ, Bülent Peker, İstanbul:İletişim yay.
- BİRİNCİ, Ali (2001), 'Müstear Çıkmazında Bir Kitap', *Tarih Yolunda*, İstanbul:2001.
- CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları (1939), Ankara:Ulus Basımevi.
- DURU, Kazım Nami (1957), *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, İstanbul: Sucuoğlu matbaası
- EYGİ, M.Şevket (2000), *Yahudi Türkler yahut Sabetaycılar*, İstanbul:İzvi yay. 4. baskı.
- GENÇ KALEMLER DERGİS (1999), haz.İsmail Parlatur, Nurullah Çetin, Ankara:TDK yay.
- GALANTİ, Avram (1953), *Türk Harsı ve Türk Yahudisi*, İstanbul:Fakülteler matbaası.
- İLKİN, Selim; TEKELİ, İlhan (1980), 'İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selanik'in Toplumsal Yapısının Belirleyiciliği', *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ankara, Meteksan Limited şirketi.
- İNAN, A. Afet (1991), *M.Kemal Atatürk'den Yazdıklarım*, İstanbul: 1000 Temel Eser
- ÖMER Seyfettin (1330), 'Türkçe'ye Karşı Enderun'ca', *Türk Sözü*, Sayı 4 (1 Mayıs),25-27.
- LANDAU. J. M (1996), *Tekinalp; Bir Türk yurtseveri (1883-1961)*, İstanbul:İletişim yay.

- SAFA, Peyami (1938), *Türk İnkılabına Bakışlar*, İstanbul,Kanaat Kitabevi
- SERTEL, Sabiha (1966), *Roman Gibi 1919-1950*, İstanbul:Ant yay.
- SERTEL, Zekeriya (1977), *Hatırladıklarım*, İstanbul.
- TACHAU, Frank (1963), 'The Search For National Identity Among the Turks,' *Die Welt des Islam*, VIII-3, s.165-176.
- ALP, Tekin (1936), *Kemalizm*, İstanbul: Cumhuriyet matbaası.
- ALP, Tekin (1944), *Türk Ruhu*, İstanbul:Remzi Kitabevi.
- ALP, Tekin (1998), *Kemalizm*, İkinci baskı, İstanbul:Toplumsal Dönüşüm yay.
- ALP, Tekin (2001), *Türkleştirme*, çev. Ö.Ozankaya, Ankara:Kültür Bakanlığı yay.
- TOPRAK, Zafer (1982), *Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)*, Ankara:Yurt yay.
- TUNAYA, T.Zafer (1989), *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki, III*, İstanbul:Hürriyet Vakfı yay.
- ÜSTEL, Füsun (2004), *'Makbul Vatandaş'ın Peşinde, İkinci Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul:İletişim yay.
- VEINSTEIN, Gilles (1999), *Selanik 1850-1918*, çev.Cüneyt Akalın, İstanbul,İletişim yay.
- YÖNTEM, Ali Canip (1962), 'Genç Kalemlerin Yeni Dil Davası', *Yakın Tarihimiz I*, sayı:12 (17 Mayıs), s.371-373.

Kemalist Texts in the Period of Atatürk: A Kemalism at Purgatory: Tekin Alp and Kemalism

Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN*

Abstract: Kemalism is the formal name of Turkish republicanism which attributes a special role to its founder, Mustafa Kemal. 1930's witnesses transformation of this special role into an ideological text. At the third congress of CHP assembled in 1931 Kemalism was revealed as a sum of principles known as the six arrows. One year later Kadro started being published in order to give an ideological form to Kemalism. In addition to these institutional efforts for the purpose of explanation and defence of Kemalism some other books were written and published by various writers. "Kemalism" was one of those books distinguished from the others by being the first one published under this title . It was written by Tekin Alp. He was born in Serez at 1883 as a Ottoman Jew and named as Moiz Kohen. Later in his life, he made friends among the circles of CUP (Committee of Union and Progress) including Ziya Gökalp. This relationship influenced all his life. Likewise the Turkification of Moiz Kohen by transforming into Tekin Alp was precedent of this influence. In the second constitutional monarchy period (1908-1918)Tekin Alp supported Turkism intellectually. But in the period starting with the proclamation of Republic he assumed a kemalist identity. Publication of "Kemalism" should be considered as a reflection of this identity. "Kemalism" (İstanbul 1936) is an important book from different points. Firstly it has a conjectural value; secondly it reflects the atmosphere of its era; and finally it quotes the discussions about Kemalism. Besides, the arguments Tekin Alp put forward about nationalism, liberalism and secularism make it possible to for us comment on Kemalist ideology of the time.

Key Words: Kemalism, Republic of Turkey, Tekin Alp, Moiz Kohen, Nationalism, Ideology.

*Hacettepe University, Faculty of Letters / Ankara
memetozden@yahoo.com

Кемалистские Тексты в период Ататюрка: Кемализм в А'рафе: Текин Альп и Кемализм (1936)

Мехмет ОЗДЕН, к.н., доцент*

Резюме: Кемализм- это официальное название Турецкого республиканизма. Оно ссылается на важную роль Мустафы Кемала Ататюрка- основателя Турецкой Республики. 1930-ые годы свидетельствуют преобразовании этой важной роли в идеологический текст. На третьем съезде РНП (Республиканская Народная Партия), состоявшемся в 1931 году основы кемализма были изложены в шести принципах под названием «Шесть Стрел», спустя год начинает публиковаться журнал «Кадр» для придания кемализму идеологического формата. Наряду с этими институциональными усилиями издавались книги отдельных лиц как для разъяснения так и для защиты кемализма. Одной из этих книг является «Кемализм», опубликованная в 1936 году. Это произведение в то же время является первой книгой под заглавием «Кемализм». Автор книги Текин Альп. Собственное имя Текина Альпа- Моиз Кохен. Моиз Кохен, Еврей по национальности, родился в1883 году в Серезе, в Салониках подружился с кругом иттихадистов среди которых был и Зия Гокалп и эта связь определила всю его судьбу. Отуречивание Моиз Кохена превращаясь в Текина Альпа как раз и доказывает это. Деятельность Текина Альпа в период Второй Конституции (1908-1918) заключается в поддержке Турецкой Национальности в интеллектуальном плане. Начиная с 1923 года вместе с провозглашением Турецкой республики, Текин Альп становится кемалистом. Издание им «Кемализма» нужно воспринимать как отражение этой личности. «Кемализм» (Станбул: типография Джумхуриет, 1936), очень важен во многих отношениях. Прежде всего очень важно конъюнктурное значение книги, т.е. та сторона, которая отражает атмосферу данного периода и цитирует дискуссии, связанные с кемализмом. А дискуссии, которые проводит Текин Альп вокруг национализма, либерализма и секуляризма дают возможность проследить идеологические разъяснения кемализма.

Ключевые слова: кемализм, Турецкая Республика, Моиз Кохен, Текин Альп, идеология, национализм.

* Университет Хаджеттепе, Факультет литературы, кафедра истории
memetozden@yahoo.com

